

Apstiprinu:
Liepupes pamatskolas direktore

A. Rubeze
2020. gada 25. jūnijā

Salacgrīvas novada
Liepupes pamatskolas
AUDZINĀŠANAS PROGRAMMA

2020.

Ievads

Audzināšanas darba programma ir skolas reglamentējošs dokuments, kas nosaka audzināšanas darba mērķus un uzdevumus, atbilst IZM prasībām.

Izglītības likums, valsts pamatzglītības standarts, valsts vispārējās vidējās izglītības standarts un mācību priekšmetu standarti nosaka ikviena pedagoga iesaistīšanos un atbildību audzināšanas darbībā. Izglītības iestādes attīstības stratēģija, mērķi un uzdevumi nodrošina audzināšanas darbību, kas sekmē katra izglītojamā harmonisku un vispusīgu attīstību. Klases/grupas audzinātājs vistiešāk veic audzināšanas darbību un sniedz atbalstu savas audzināmās klases/grupas izglītojamajiem. Viņš sadarībā ar izglītojamo vecākiem, skolas pedagogiem un atbalsta personālu un valsts un/vai pašvaldību atbildīgām institūcijām risina ar izglītojamo personības veidošanu un attīstību saistītus jautājumus, vienlaicīgi rūpējoties par pedagogiski un psiholoģiski labvēlīgu klases/grupas vidi un saliedētu klases/grupas kolektīvu.

Audzināšanas darbs norit saskaņā ar Liepupes pamatskolas audzināšanas programmu vai plānu (kā patstāvīgu dokumentu vai arī kā izglītības programmas sastāvdaļu). Liepupes pamatskola, pamatojoties uz Izglītības likumu un citiem normatīvajiem dokumentiem, skolas attīstības stratēģiju, mērķiem un uzdevumiem, īsteno audzināšanas darbu, kas nodrošina izglītojamo garīgo un fizisko attīstību, viņu personības veidošanos.

Audzināšanas darbu skolā vada vai koordinē skolas direktors vai viņa vietnieks audzināšanas vai citā jomā. Ir gadījumi, kad audzināšanas darba koordinēšana deleģēta klašu audzinātāju metodiskās komisijas vadītājam vai kādam no pedagogiem.

Audzināšanas procesā iesaistās visi pedagogi, bet īpaši tie pedagogi, kuri veic klases/grupas audzināšanas darbu, jeb klašu/grupu audzinātāji, kā arī atbalsta personāls.

Liepupes pamatskolā darbojas klašu/ grupu audzinātāju metodiskās komisijas: pirmsskolā, sākumskolā, pamatskolas grupā, kuru uzdevums ir veidot metodiskas rekomendācijas, apgūt un popularizēt labāko pieredzi, risināt dažādus ar audzināšanu saistītus jautājumus skolā. Piemēram, komisija izstrādā klases stundu tematisko plānojumu, darba lapas un izdales materiālus izglītojamajiem, aptauju un veidlapu paraugus, dažādu problēmsituāciju un konfliktu risināšanas modeļus, ieteikumus sadarbībai ar vecākiem.

Atbalsta personāla pieejamība skolā: logopēds Agnija Bronka, pieņem izglītojamos pēcpusdienās, trešdienā, psiholoģe Gundega Lāce pieņem trešdienās, skolas ārsts Anita Lūduma otrdienās, sociālais pedagogs tiek pieaicināts no Salacgrīvas novada sociālā dienesta, ja rodas nepieciešamības.

Valstī nav noteiktas vienotas prasības klases/grupas audzināšanas darba veikšanai, tādēļ skolas direktore nosaka galvenās tiesības un pienākumus, kas veicami pedagogam, audzinot klasi/grupu.

Klases/grupas audzinātājs, ņemot vērā izglītojamo vajadzības un skolas izglītības programmu, kā arī valsts izvirzītās prioritātes, izstrādā savu audzināšanas darbības programmu, kurā plāno:

- Klases/grupas stunda/nodarbības,
- izglītojamo izpēti,
- skolotāju, izglītojamo un vecāku sadarbību,
- ārpusstundu aktivitātes.

Audzināšanas programmas mērķis ir audzinātājiem ar nolūku panākt pēctecīgu un mērķtiecīgu audzināšanas darbību.

Klases audzinātājs attīsta šādas izglītojamo kompetences:

- pašattīstības kompetenci (spēju izprast pašam sevi, virzīt savu attīstību),
- sociālo kompetenci (prasmi analizēt sociālos procesus, prasmi iekļauties sabiedrībā, risināt konfliktus, veidot sadarbības un saziņas prasmes u.c.),

- ētisko kompetenci (spēju apzināties vērtības un veidot kritisku attieksmi, pārdomātus spriedumus par sevi un citiem),
- eksistenciālo kompetenci (spēju atbilstoši rīkoties ekstremālās un sadzīves situācijās, izkopt veselīga dzīvesveida ieradumus u.c.),
- kultūras kompetenci (spēju izprast un pārmantot kultūrvēsturisko pieredzi).

Audzināšanas darba mērķis un apakšmērķi

Mērķis:

Pilnveidot sistēmisku un koordinētu, mērķtiecīgu un pēctecīgu audzināšanas darbu skolā, lai nodrošinātu izglītojamo veidošanos par zinošiem, radošiem, uzņēmīgiem un atbildīgiem cilvēkiem un sekmētu izglītojamo pašattīstību un pašaudzināšanas prasmes.

Apakšmērķi:

1. Pilnveidot audzināšanas darbu izglītības procesā, veicinot pedagogu kompetenci audzināšanas darbā un izglītojamo visaptverošu izpratni par vērtībām un pašaudzināšanas nozīmi personības izaugsmē. Īstenojot minēto apakšmērķi, noteikti šādi rīcības virzieni:
 - 1.1. Pēctecīga un mērķtiecīga audzināšanas darba īstenošana skolā;
 - 1.2. Pedagogu kompetenču pilnveide un metodiskā atbalsta nodrošināšana audzināšanas jomā;
2. Veicināt audzināšanas darbā iesaistīto pušu sadarbību. Īstenojot minēto apakšmērķi, noteikti šādi rīcības virzieni:
 - 2.1. Pedagogu - izglītojamo - ģimenes sadarbības veicināšana;
 - 2.2. Skolā audzināšanas darbā iesaistīto pušu sadarbības pilnveidošana;
 - 2.3. Skolas un valsts, pašvaldības un pašvaldības institūciju sadarbības veicināšana;
 - 2.4. Sabiedrības līdzdalības sekmēšana audzināšanas darbā.

Uzdevumi:

- Sekmēt nacionālās un valstiskās identitātes ētisko vērtību apzināšanos, pašrealizācijas attieksmju veidošanos un to īstenošanos izglītojamo rīcībā un uzvedībā.
- Sekmēt saskarsmes un sociālās sadarbības prasmes, attīstīt spēju adaptēties un integrēties mainīgajā sociālajā vidē.
- Veidot pozitīvu attieksmi pret dzīves pamatvērtībām, pret sevi un savu veselību.
- Sekmēt ģimenes, klases/grupas, skolas kultūrvides veidošanos.
- Sekmēt izglītojamo socializāciju daudzveidīgajā mācību stundu/nodarbību un ārpusstundu darbā.
- Radīt padziļinātu interesi par dažādām zinātņu nozarēm un darbības veidiem.
- Sniegt ieskatu karjeras izglītībā, sekmēt profesijas izvēli.

Metodiskie ieteikumi paredz, ka audzināšanas darbs balstās uz šādiem principiem:

- ✓ **sadarbība** – audzināšanas jautājumu risināšanā iesaistās visas ieinteresētās puses: pedagogi un izglītības darbinieki, izglītojamie, vecāki un ģimene, valsts un pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas, sabiedrība;
- ✓ **sistēmiskums** – nodrošināta audzināšanas darba sistēma un attīstība;
- ✓ **nepārtrauktība un pēctecība** audzināšanas darba īstenošanā un mērķu sasniegšanā;
- ✓ **ilgtspēja** – izglītības lēmumu pamatotība un līdzsvarota attīstība;
- ✓ **vienotība un veselums** – audzināšanas darbība ir īstenojama vienotā izglītības procesā;
- ✓ **atvērtība** informācijai un dialogam, sadarbībai, inovācijām.

Plānojamie audzināšanas darba rezultāti

1. Pilnveidota audzināšanas darbība izglītības procesā, t.i., katrā mācību stundā tiek veicināta izglītojamo vērtīborientācija un attieksmes veidošana pret sevi, citiem cilvēkiem, darbu, dabu, kultūras vērtībām, vispārcilvēciskām vērtībām, sabiedrību un valsti.
2. Ārpusstundu aktivitātēs un interešu izglītībā palielinās to pasākumu skaits, kas vērsti uz izglītojamo pašaudzināšanu, radošo pašrealizāciju, sociālo prasmju attīstību, vērtīborientāciju un karjeras izaugsmi.
3. Izglītojamie iesaistās tautas tradīciju un kultūrvēsturiskā mantojuma izzināšanā, saglabāšanā un pilnveidē, apkārtējās vides sakopšanā.
4. Pieaudzis Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku procesā iesaistīto izglītojamo skaits.
5. Paaugstinājusies izglītojamo izpratne un atbildība par cieņas pilnām savstarpējām attiecībām, mazinot neiecietību un vardarbību konfliktu risināšanā, kā arī par veselīgu dzīvesveidu un personiskās drošības jautājumiem.
6. Pieaugusi skolēnu pašpārvalžu loma skolas dzīvē.
7. Izglītojamie iesaistās labdarībā un brīvprātīgo darbā.
8. Pedagogi pilnveidojuši profesionālās un pedagoģiskās kompetences audzināšanas jomā informatīvi izglītojošos semināros un pedagogu profesionālās pilnveides programmās.
9. Organizēti pasākumi pedagogu labās prakses un pieredzes popularizēšanai un apgūšanai par vērtībizglītības īstenošanu un audzināšanas darba jautājumiem.
10. Izstrādāti dažādi metodiskie materiāli pedagogiem, kuri veic klases/grupas audzināšanu.
11. Nodrošināti karjeras izglītības īstenošanai nepieciešamie informatīvie un metodiskie materiāli (ieskaitot e-formā).
12. Skolā tiek īstenots mērķtiecīgs un pārskatāmi koordinēts audzināšanas darbs, sadarbojoties skolas pedagoģiskajam personālam, izglītomajiem un viņu ģimenēm un citām audzināšanas darbā iesaistītām institūcijām (pašvaldības, valsts).
13. Pieaugusi vecāku informētība un aktivitāte, sadarbība ar skolu.
14. Nevalstiskās organizācijas iesaistītas informatīvi izglītojošu pasākumu organizēšanā izglītojamajiem un sabiedriskās domas veidošanā par jaunās paaudzes audzināšanas jautājumiem.

Liepupes pamatskolas klases audzinātāju darbības ieteicamā programma

Sevis izzināšana un pilnveidošana

Pamatojums: Izglītojamo personības pilnveidošanā nepieciešams pievērst uzmanību viņu individualitātes fiziskās, psihiskās un sociālās attīstības līdzsvarotībai, atbildībai par savu rīcību, pozitīva, adekvāta paštēla un pašvērtējuma veidošanai. Šie audzināšanas aspekti veicina ikviena cilvēka iekšējo harmoniju un pozitīvu pašizjūtu, īpaši jau 21.gs. sabiedrībā, kas balstīta uz spēju vispusīgi pilnveidoties, iejusties jaunos apstākļos, pieņemt sev labvēlīgus izaicinājumus un izprast konkurences būtību. Ir svarīgi jautājumi, uz kuriem izglītojamie vēlas saņemt atbildes:

“**Kas es esmu?**”- Izglītojamais vērtē sevi un vidi, apzinās vērtības, tā veidojot individualitāti. Izglītojamais apzinās savu nozīmi pasaulē, uztver sevi kultūras vidē, iemācās izprast un pieņemt sabiedrībā pastāvošās vērtības un kļūst par kultūras cilvēku.

“**Kas man jādara?**”- izglītojamais apzinās savu rīcību un spēj par to atbildēt.

Mērķis:

Sniegt atbalstu izglītojamajam sevis izzināšanas un mērķtiecīgas pašattīstības virzības procesā.

Uzdevumi:

Radīt izglītojamajam iespēju:

- izprast pašam sevi, apzināties savas attieksmes un rīcību;
- iegūt pieredzi, kā veidot pašam savu dzīvi, attiecības ar sevi un citiem;
- attīstīt savu pašapziņu;
- domāt un rīkoties patstāvīgi, uzņemoties atbildību par savu dzīvi.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Sevis apzināšanās	Vēro sevi, atpazīst savas jūtas, domā par sakarībām, kādas veidojas starp domām, jūtām, rīcību; kontrolē savas spējas valdīt pār sevi, savu uzvedību. Pēta savu rīcību, mēģina apzināties savas rīcības sekas. Izprot savu darbību un zina, ka būs iespēja saņemt pieaugušo atbalstu, lai paveiktu to, ko viņš uzņemsies.
Mērķtiecība. Zinātkāre	Saprot, ka viņam ir interesanti kaut ko jaunu uzzināt un mācīšanās sagādā prieku. Apzinās savas spējas un prasmes, kas ļauj sasniegt nodomāto.
Emocijas	Atpazīst savas emocijas un pārdzīvojumus, mācās izzināt to cēloņus un nosaukt vārdos; saskata atšķirības starp emocijām un savu rīcību. Analizē savas spējas valdīt par sevi, savaldīties (atbilstoši sava vecuma psiholoģiskajām īpatnībām).
Savstarpējās attiecības	Mācās analizēt un saprast savstarpējās attiecības, apzinās savas prasmes izbeigt strīdus un panākt vienošanos.

5.-6.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Sevis apzināšanās	Mācās apzināties savu individualitāti, analizēt savas īpašības, saskatot pozitīvo un negatīvo sevī. Novērtē, kā risināt savas problēmas, un mācās ar tām tikt galā.
Mērķtiecība. Zinātkāre	Apzinās mērķtiecīgas darbības soļus un secību, lai paveiktu to, ko uzņemties. Izprot, kur nepieciešama pieaugušo palīdzība un atbalsts. Veido pārliecību, ka uzzināt ko jaunu ir interesanti un mācīšanās var sagādāt prieku.
Emocijas	Izprot un spēj analizēt savas emocijas un cēloņus, kas tās izraisa. Saskata atšķirības starp emocijām un savu rīcību.
Savstarpējās attiecības	Prot analizēt, kā veido attiecības ar citiem, mācās veidot savstarpējās attiecības, pamatojoties uz sapratni un draudzīgumu.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Sevis apzināšanās	Apzinās savu individualitāti, atšķirību no citiem, analizē savas īpašības. Prot saskatīt pozitīvo sevī. Novērtē savus

	panākumus un neveiksmes, savas vērtības, vajadzības un spējas.
Mērķtiecība. Zinātkāre	Apzināti savu darbību virza mērķu sasniegšanai.
Emocijas	Apzinās savas emocijas, mācās tās mērķtiecīgi vadīt.
Savstarpējās attiecības	Prot analizēt un risināt savstarpējo attiecību sarežģījumus.

Literatūra:

1. Alens Dž, Nerre Dž. Skolēnu izaugsmes veicināšana. Palīgs klases audzinātājam.- R.: Skolu atbalsta centrs, 2000
2. Ādlers A. Individuālpsiholoģija skolā. Lekcijas skolotājiem un audzinātājiem.- R.: Zvaigzne ABC, 2001
3. Borns L., Ruso N. Psiholoģija (Mācību grāmata). - R.: RaKa, 2005
4. Daudzpusīgā intelekta teorija skolā. Pieredzes materiāls.- Skolu atbalsta centrs, 2000
5. Dūka M. Psihes bioloģiskie pamati.- R.: RaKa, 2005
6. Fišers R. Mācīsim bērniem domāt.- R.: RaKa, 2005
7. Garleja R. Sociālā uzvedība patērētāja izvēles vadīšanā.- R.: RaKa, 2005
8. Keisments P. Mācāties no savām kļūdām.- R.: RaKa, 2005
9. Liepiņa S. Speciālā psiholoģija.- R.: RaKa, 2005
10. Maļicka J. Piederības izjūta un mācību motivācija.- R.: RaKa, 2005
11. Meikšāne Dz. Psiholoģija mums pašiem.- R.: RaKa, 1998
12. Merima E.Dž. Psiholoģija (Skolotāja grāmata), I.,II.,m.,IV daļa.- R.:RaKa, 2005
13. Nucho A.O., Vidnere M. Garīgās veselības veicināšana.- R.: RaKa, 2002
14. Pļaveniece M., Škuškovnika D. Sociālā psiholoģija pedagogiem.- R.: RaKa, 2005
15. Puškarevs I. Attīstības psiholoģija. - R.: RaKa, 2005
16. Vidnere M., Garleja R. Psiholoģijas un sociālās uzvedības aspekti ekonomikā.-R.: RaKa, 2005

Es ģimenē, klasē un skolā

Pamatojums: Būtisku politisko, ekonomisko un sociālo pārmaiņu laikā indivīdam jāspēj tikt galā ar ikdienas dzīves izvirzītajām prasībām. Ir nepieciešamas prasmes, kuras veicina saskarsmi un sazināšanos ar citiem cilvēkiem. Arvien biežāk tiek akcentēta tādu prasmju izkopšana kā tolerance pret atšķirīgo, empātija (spēja iejusties un saprast citu cilvēku rīcību dažādās dzīves situācijās), efektīva komunikācija, darbība komandā, prasme risināt konfliktus. Prasmes ir cieši saistītas ar attieksmi, tādējādi attieksme pret citiem veido piederības izjūtu ģimenei, skolai, sabiedrībai, iejūtību pret otru cilvēku, savstarpēju cieņu, morāles normu ievērošanu, atbildību un vēlēšanos dot savu ieguldījumu klases un skolas dzīvē.

Mērķis:

Akcentēt izglītojamo personisko lomu un uzdevumus ģimenes attiecībās, klases un skolas dzīves pilnveidošanā.

Uzdevumi:

- veidot pozitīvas attiecības starp ģimenes locekļiem, klases un skolasbiedriem;
- attīstīt iniciatīvu, prasmi uzņemties pienākumus un būt atbildīgam par to izpildi;
- apgūt prasmes sadarboties ar vienaudžiem un dažādu paaudžu cilvēkiem;
- izprast un respektēt citu cilvēku atšķirības un vajadzības.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Ģimene	Apzinās atbildību un pienākumus ģimenē. Izprot radniecības pakāpes. Rūpējas par ģimenes locekļiem.
Klasesbiedri un klases kolektīvs	Ir iepazinis un mācās izprast savus klasesbiedrus, apzinās klases kolektīva nozīmi un savu vietu tajā, ir iegūtas pamatprasmes strādāt sadarbojoties, rūpēties citam par citu.
Draudzība	Zina, kas ir draudzība un izprot to. Ir ieguvis izpratni par draudzīgām attiecībām un mācās tās veidot.
Pienākumi un tiesības	Spēj uzņemties atbildību par noteiktiem pienākumiem, mācās izprast savas un respektēt citu cilvēku tiesības. Piedalās klases iekšējās kārtības noteikumu izstrādē un tos ievēro.
Citāda man līdzās (atšķirīgs sociālais stāvoklis, nacionālā piederība, persona ar īpašām vajadzībām, persona ar speciālām vajadzībām u.c.)	Ir priekšstats par atšķirīgo cilvēkos, prot pieņemt citādo, respektē un ciena viņu vajadzības, palīdz un atbalsta viņus.
Sociālās lomas klasē (skolēns, draugs, klasesbiedrs, dežurants u.c.)	Mācās būt skolēns. Ir priekšstats par dažādām sociālām lomām. Ir iepazinis savas sociālās lomas un mācās atbilstoši tām rīkoties.
Konflikts, tā risināšana	Zina, kas ir konflikts un meklē palīdzību tā risināšanai.

5.-6.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Ģimene	Apzinās ģimeni kā vērtību. Iepazīst ģimenes attiecību modeļus.
Klases kolektīvs skolā	Mācās patstāvīgi un aktīvi veidot klases tradīcijas un ir ieinteresēts piedalīties skolas dzīvē, pārstāvēt savu klasi.
Mani skolasbiedri - zēni un meitenes	Prot veidot pozitīvas attiecības ar skolasbiedriem - gan zēniem, gan meitenēm. Spēj sadarboties un strādāt komandā, ievērojot dzimumu līdztiesību.
Pienākumi un tiesības	Prot respektēt savus un līdzcilvēku pienākumus un tiesības.

	Spēj uzņemties rūpes par citiem cilvēkiem un atbildēt par savu rīcību.
Konflikts, tā risināšana	Prot vērtēt konfliktsituācijas un apzinās konfliktu risināšanas iespējas. Mācās piedot un lūgt piedošanu.
Grupas klasē. Līderis (formālais, neformālais)	Apzinās dažādu skolēnu grupu veidošanos un ietekmi uz klasesbiedru savstarpējām attiecībām un klases saliedētību.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Ģimene	Izprot attiecību veidošanos ģimenē. Apzinās ģimenes un tuvinieku atbalsta nozīmīgumu un savu lomu ģimenē.
Klases kolektīvs	Apzinās piederību savai klasei. Ir motivēts labvēlīgas klases vides veidošanā un ieinteresēts klases tradīciju pilnveidošanā.
Konflikts, tā risināšana	Prot argumentēti spriest par konfliktu rašanās cēloņiem un ir prasmes tos risināt. Spēj veidot cieņas pilnas attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Apzinās godīguma un taisnīguma principu ievērošanu dzīvē.
Tolerance pret citādo līdzās	Izprot un respektē citu vajadzības un individualitāti. Ir apzināta attieksme pret saskarsmē nozīmīgām vērtībām (iecietību, izpratni, laipnību, iekļautību u.c.).
Draugi un paziņas	Prot atšķirt draugus no paziņām. Spēj izvērtēt savu draugu vērtību pasauli un pieņemt adekvātus lēmumus draugu izvēlē.
Saskarsme skolā	Ciena un respektē jebkuru personu skolā. Spēj sniegt atbalstu un sadarboties ar dažādu paaudžu cilvēkiem (jaunāko un vecāko klašu skolēniem, skolotājiem, atbalsta personālu, vecākiem, skolas darbiniekiem u.c.).

Literatūra:

1. Alens Dž., Nerne Dž. Skolēnu izaugsmes veicināšana.- R.: Skolu atbalsta centrs, 2000
2. Andersone R. Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās. - R.:RaKa, 2001
3. Baldiņš A., Raževa A. Skolas un ģimenes sadarbība.- R.: Pētergailis, 2002
4. Baldiņš A., Raževa A. Klases audzinātāja darbs skolēnu personības izpētē.- R.: Pētergailis, 2001
5. Balsons M. Kā izprast klases uzvedību.- R.: Lielvārds, 1995
6. Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieņemts Saeimā 1998.gada 19.jūnijā
7. Čehlova Z., Grinpauks Z. Skolēnu integratīvo prasmju veidošana.- R.: RaKa, 2005
8. Diķe V.,Krieviņš V. Es, ģimene, pasaule.- R.: RaKa, 1998
9. Kaņepāja-Vanaga E.,Vanags V. Jaunieša līdera rokasgrāmata, R.-2002
10. Keisments P. Mācāmies no savām kļūdām.-R.: RaKa, 2005
11. Kopmane P. Petermane L. Demokrātijas pieredze skolā. Pieredze. Teorija. Prakse.-R.: RaKa, 1999
12. Mūsdienīga skola - prieks, iespējas un atbildība.- LVAVA, 2004
13. Omarova.S. Cilvēks dzīvo grupā. Sociālā psiholoģija.-R.Kamene, 1996
14. Plaude I. Sociālā pedagoģija.- R.- RaKa, 2005
15. Puškarevs I. Attīstības psiholoģija, R.; RaKa, 2001

16. Rubana I.M. Mācīties darot.-R.:RaKa,2005
17. Sociālpedagoģiskās inovācijas: Teorija un prakse. 1.Rakstu krājums.-R.:1999
18. Špalleka R. Pubertāte. - R. Tapals, 2004.
19. Špona A. _Audzināšanas teorija un prakse. - R.: RaKa, 2001
20. Šteinerts R. Vispārīgā cilvēkmācība kā pedagoģijas pamats.-R.: RaKa, 2005

Sabiedriskā līdzdalība

Pamatojums: Līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā arvien skaidrāk jāapzinās pasaules vienotība, mācoties izmantot tās sniegtās iespējas, bet nepazaudējot individualitāti un būtiskas, vēsturiski radušās tradīcijas un kultūrvērtības. Apzinoties piederību savai tautai un valstij, vienlaikus veidojama toleranta attieksme pret citādo sev līdzās, citu tautu etniskiem, reliģiskiem vai kultūras jautājumiem un priekšstatiem. Multikulturāla vide, multikulturāla sabiedrība - tie ir jēdzieni, kuri arvien vairāk ienāks mūsu ikdienā, palielinot cilvēktiesību aspekta nozīmi savstarpējās attiecībās, saskarsmē. Dzīve demokrātijā nozīmē aktīvu sabiedrības dzīvi, pilsoņu līdzdalību un līdzatbildību par savas dzīves laiku un telpu. Pilsonisko tikumu apgūšana sākas ģimenē un pilnveidojama skolā (īpaši skolēnu pašpārvaldē, citās sabiedriskās organizācijās).

Mērķis:

Veicināt izglītojamos apzināties savu nacionālo, valstisko, reliģisko un personisko identitāti un izprast indivīda un sabiedrības mijiedarbību.

Uzdevumi:

- apgūt prasmes iesaistīties daudzveidīgā sabiedriskajā darbībā;
- veidot izpratni par savām un citu tiesībām un pienākumiem identitātes aspektā;
- analizēt savu pieredzi un sabiedrībā dominējošās attieksmes, priekšstatus par sabiedriskajiem procesiem, veidot tolerantu attieksmi pret citādo sev līdzās.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Piederība (savai mājai, skolai, pagastam, pilsētai, novadam, valstij)	Ir interese par savas dzimtās vietas vēsturi, dabu, ievērojamiem cilvēkiem. Izjūt piederību savai mājai, skolai, savam pagastam, pilsētai, novadam, valstij. Iesaistās kultūrvēsturisko vērtību apzināšanā, saglabāšanā, kopšanā ģimenē, skolā, pagastā, pilsētā.
Svētki un tradīcijas	Ir interese par savas tautas un valsts svētkiem un tradīcijām un prasme tos svinēt. Apzinās savu nacionālo identitāti un citu nacionalitāšu esamību Latvijas sabiedrībā.
Sabiedriskā līdzdalība	Apzinās sabiedriskās līdzdalības iespējas atbilstoši vecumam, iesaistās sabiedriskajā darbībā (sabiedriskās organizācijas, talkas, akcijas, pasākumi, citas aktivitātes). Izprot palīdzības nozīmi, ir izpalīdzīgs un izjūt gandarījumu, piedaloties labdarībā.
Brīvais laiks (pulciņi, interešu grupas u.c.)	Ir informēts par lietderīga brīvā laika pavadīšanas iespējām. Izzina savām interesēm atbilstošas nodarbes un iesaistās tajās.

5.-6.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Multikulturāla vide skolā, pagastā, pilsētā, valstī	Izprot un respektē kopīgo un atšķirīgo dažādu kultūru tradīcijās. Ir priekšstats par iebraucējiem un ārzemniekiem, kas ilgstoši uzturas Latvijā un ir ar atšķirīgu ārieni, reliģisko un nacionālo piederību.
Pienākumi un tiesības sabiedrībā	Izprot savus un citu pienākumus un tiesības sabiedrībā. Rīkojas saskaņā ar vispārpieņemtajām sabiedriskajām normām. Pilda sev uzticētos pienākumus (klasē, skolā u.c.).
Tolerance pret citādo sabiedrībā	Ar sapratni izturas pret cilvēkiem, kuri ir citādāki (ar īpašām vajadzībām, ar dažādu sociālo piederību utt.).
Sabiedriskā līdzdalība	Vēlas aktīvi iesaistīties sabiedriskajā darbībā (skolēnu pašpārvaldes, sabiedriskās organizācijas, interešu grupas). Spēj atrast savām interesēm atbilstošas sabiedriskās aktivitātes.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Valstiskā identitāte	Apzinās piederību savai valstij. Ir interese par notikumiem Latvijā, Eiropā, pasaulē. Izprot savas dzimtās vietas un valsts nozīmi Eiropas un pasaules kontekstā.
Kultūras vērtības un kultūrvide	Izprot un ar cieņu izturas pret kultūras vērtībām. Ir vēlme tās saglabāt un popularizēt. Izprot darba kultūru, galda kultūru, valodas kultūru, apģērba kultūru u.c.
Cilvēktiesības	Ar cieņu izturas pret citu personu pienākumiem un tiesībām. Apzinās savu tiesisko atbildību. Izprot cilvēktiesību ievērošanas nepieciešamību multikulturālā sabiedrībā.
Sabiedriskā līdzdalība	Spēj izvērtēt sabiedriskās norises, izdarīt izvēli un iesaistīties tajās. Izprot katra indivīda nozīmi un devumu sabiedrībā. Izrāda personisko iniciatīvu un uzņemas atbildību par līdzdalību.
Neformālā izglītība, interešu izglītība, brīvprātīgo kustība.	Apzinās neformālās izglītības iespējas, to nozīmi personības attīstībā. Spēj izdarīt savām interesēm atbilstošu izvēli. Novērtē labdarības nozīmi cilvēku savstarpējās attiecībās. Apzinās brīvprātīgo darba lomu dzīves prasmju apguvē.

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs. Skolu jaunatnes kultūrintegrācija.- R.: RaKa, 2005
2. Andersone R. Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās. Teorija. Pieredze. Prakse. R.: RaKa, 2004
3. Dirba M. Mijkultūru izglītības daudzveidība. - R.: RaKa, 2005
4. Drivdāle-Karuškina S. Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā .- R.: Mācību grāmata, 2003
5. Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija/ Pētījuma kopsavilkums - R: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts, 2004

6. Grambergs M. Iedzīvotāji kā partneri. ESAO rokasgrāmata par informāciju, konsultācijām un sabiedrības līdzdalību politikas veidošanas procesā.- R.: Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, 2003
7. Jaunieši pārmaiņu sabiedrībās. Diskusiju ceļvedis.-UNICEF,2002
8. Jauns impulss Eiropas jaunatnei. Baltā grāmata.- Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs.- R.: 2003
9. Kristīgā ētika un morāle: Sabiedrības pamats.-R.: Marts, 1993
10. Lasmane S. Ētika, R.: Zvaigzne ABC, 1992
11. Lenglija M. Pasaules reliģijas.-R.: Zvaigzne ABC,1997
12. Miķelsone L. Mācību metodes sociālajās zinībās. Teorija. Pieredze. Prakse.- R.: RaKa, 2002
13. Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas politika.- Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts.- R.:2006
14. Skolu jaunatnes kultūrintegrācija. Rakstu krājums. Pedagogu izglītības atbalsta centrs.- R.: RaKa, 1999
15. Valbis J. Skolēna personības attīstība- izglītības virsuzdevums.- R.:Zvaigzne ABC, 2005
16. Tavas tiesības. Izglītības un zinātnes ministrijas Bērnu tiesību aizsardzības centrs.- R.: 1997

Karjeras izvēle

Pamatojums: Karjeras izvēles jautājumi ir būtiski gan bērniem un jauniešiem, gan arī viņu ģimenēm. Izglītības procesā karjeras izvēlē sniegtajiem pakalpojumiem ir jābūt tādiem, lai palīdzētu skolēniem saprast savas intereses un spējas, saprast darba tirgu, apgūt un attīstīt savas karjeras vadīšanas prasmes. Šim darbam jābūt mērķtiecīgi organizētam visus skolas gadus. Svarīgi, lai skolēni pēc iespējas agrāk saņemtu informāciju un padomus, kas dotu viņiem iespēju pamatoti izvēlēties pašu vēlmēm un spējām noderīgu turpmākās izglītības un darba dzīves virzienu.

Skolotāja uzdevums ir ne tikai palīdzēt skolēniem attīstīt savu personību, t.i., veidot pašapziņu, iemācīties izprast pašam sevi, novērtēt savu pieredzi, sasniegumus, personiskās īpašības, stiprās un vājās puses, bet arī lai izpētītu dažādas karjeras veidošanas iespējas, rosinot skolēnus pieņemt svarīgus lēmumus savai dzīvei. Prasme motivēt audzēkņus mūžizglītībai un apzinātai karjeras izvēlei ir atbildīgs skolas uzdevums. Laba izglītība palīdzēs skolēniem apzināties karjeras veidošanas iespējas. Vēlēšanās realizēt svarīgus nākotnes plānus veicinās skolēnu motivāciju mācīties.

Mērķis:

Sekmēt izglītojamo izpratni par izglītības lomu cilvēka dzīvē un veicināt mērķtiecīgu karjeras izvēli.

Uzdevumi:

- apzināties mācību, darba un saturīga brīvā laika pavadīšanas nozīmi karjeras izvēles procesā;
- veidot prasmi salīdzināt un samērot personiskos sasniegumus un īpašības ar tiem nosacījumiem, kas nepieciešami tālākai izglītības turpināšanai un savas karjeras veidošanai;
- attīstīt prasmes, kas nepieciešamas savas karjeras attīstības plānošanā, lai sekmīgi konkurētu darba tirgū.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Profesiju daudzveidība	Zina, kur un par ko strādā viņa vecāki un citi ģimenes locekļi. Zina nosaukt profesijas, kurās strādā cilvēki skolēna dzīvesvietā, un izprot to nozīmību vietējās sabiedrības dzīvē.
Dienas režīms	Prot izplānot savu dienas režīmu un tam sekot, paredzot laiku mācībām, pienākumiem mājās, vaļaspriekiem un atpūtai.
Mācības - skolēna darbs	Apzinās savu galveno pienākumu mācīties, spēj mācīties patstāvīgi, un koncentrējas mācību uzdevumu apguvei un izprot savu atbildību sekmīgā mācību procesā.
Karjeras vīzija	Mācās domāt par savu nākotni, iepazīstot dažādas profesijas, apgūst darba prasmes.

5.-6.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Es un mani dotumi	Apzinās savas stiprās un vājās puses, mēģina apzināt savas intereses.
Brīvais laiks un tā izmantošana	Izzina un izmanto daudzpusīgas lietderīga brīvā laika pavadīšanas iespējas, atrodot savām spējām un vēlmēm atbilstošāko.
Mācīšanās prasmes un sasniegumi	Ir izveidojušās noteiktas attieksmes pret dzīves pamatvērtībām. Apzinās zināšanu nozīmi nākotnē, spēj sevi motivēt mācību darbam un cenšas sasniegt savām spējām atbilstošus rezultātus.
Dažādās profesijas	Izprot dažādo profesiju lomu sabiedrības dzīvē un veido priekšstatus par savu iespējamo nākotnes profesiju.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Vajadzības, vēlmes un spējas	Ir objektīvi izvērtējies, pārzina savus dotumus, spējas un intereses, samēro savas intereses un spējas, personīgās īpašības un vērtības.
Izglītības vērtība	Izprot saistību starp izglītību, profesiju un nodarbinātību. Apzinās izglītību kā vērtību, ir motivēts turpināt izglītību.
Dzīves stils	Novērtē sava gribasspēka, neatlaidības un personīgā ieguldījuma nozīmīgumu dzīves mērķu sasniegšanā. Novērtē savu sasniegumu rezultātus.
Profesiju daudzveidīgā pasaule	Apzinās karjeras nozīmi cilvēka dzīvē. Zina dažādus avotus, kur meklēt informāciju par izglītības iespējām. Prot savākt, apkopot un analizēt atbilstošu informāciju par profesijām, izzina savas turpmākās izglītības iespējas.
Darba tirgus	Ir atrastas sev saistošās profesijas. Iesaistās darba izmēģinājumos. Ir iegūtas zināšanas par vietējo darba tirgu. Prot pieņemt ar karjeras izvēli saistītus lēmumus.

Literatūra:

1. Ceļvedis jauniešiem lielajā pasaulē. Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs. R.: 2002
2. Darba pasaules un karjeras iespēju izpēte. Ieteikumi skolotājiem/ klašu audzinātājiem projektu nedēļas vadīšanai 7.-9.klasēs - Profesionālās izglītības attīstības aģentūra, Profesionālās orientācijas informācijas centrs, 2004.
3. Hahele R. Pašnovērtējums mācību procesā.- R.: RaKa, 2005
4. Hellers R. Darba grupas vadība. Veiksmīga karjera.- R.: Zvaigzne ABC, 2000
5. Hindls T. Prasme uzstāties. Veiksmīga karjera.- R.: Zvaigzne ABC, 2000
6. Jauniešu organizācijas vadītāja rokasgrāmata.- Latvijas Jaunatnes padome.-R.:2005
7. Karjeras iespēju izpēte. Metodiskais palīglīdzeklis skolotājiem/klašu audzinātājiem.- Profesionālās izglītības attīstības aģentūra, Profesionālās orientācijas informācijas centrs, 2004.
8. Karjeras izglītības mērķi pamatskolā. Ieteikumi skolotājiem/klašu audzinātājiem pamatskolas skolēnu zināšanu, prasmju un iemaņu veidošanai starppriekšmetu sistēmā.- Profesionālās izglītības attīstības aģentūra, Profesionālās orientācijas informācijas centrs, 2004.
9. Karjeras izglītība profesionālajā izglītībā. Karjeras izglītības pasākumu plānošana. Profesionālās izglītības iestādes mārketinga. Mācīšanās metodes- Profesionālās izglītības attīstības aģentūra, Profesionālās orientācijas informācijas centrs, 2004.
10. Rubana.I.M. Mācīties darot. - RaKa, 2000
11. Sagatavošanā "Karjeras izglītība vidusskolā".- Profesionālās izglītības attīstības aģentūra

Veselība un vide

Pamatojums: Skola līdztekus ģimenei un sabiedrībai ir atbildīga par jaunās paaudzes veselību. Tādējādi skolai ir jāiesaistās primārās profilakses darbā. Primārās profilakses mērķis ir cilvēka rakstura, gribas, attieksmes un dzīves prasmju veidošana, lai kritiskā dzīves situācijā viņš spētu izdarīt izvēli par labu veselībai, būtu gatavs risināt problēmas un pieņemt atbildīgus lēmumus. Nozīmīgi ir preventīvie pasākumi dažādu atkarību (smēķēšana, alkohola un narkotiku lietošana, datoratkarība u.c.) profilaksei.

Bērnam un jauniešiem ir nepieciešams izprast pārmaiņas, kas notiek ar viņu, mainoties vecumam, un ievērot nosacījumus, kas ir veselīga dzīvesveida pamatā (uzturs, kustības, pozitīvas emocijas un attieksmes u.c.). Būtiska ir sevis kā vides sastāvdaļas apzināšanās, kad indivīds uzņemas pienākumus un rūpes par vides sakārtošanu, saglabāšanu, veidošanu.

Mērķis:

Rosināt izglītojamos ievērot veselīgu dzīvesveidu un izprast apkārtējo vidi kā nosacījumu dzīves kvalitātes nodrošināšanai.

Uzdevumi:

- iegūt augstu pašapziņu un pozitīvu pašnovērtējumu (justies labi “savā ādā”, prast rūpēties par sevi un savu ķermeni);
- apgūt iemaņas un prasmes, kas palīdzētu pieņemt atbildīgus lēmumus savai fiziskai, psihiskai un sociālai attīstībai;
- atbilstoši rīkoties ar atkarības vielu (nikotīns, alkohols, narkotikas u.c.) lietošanu saistītās situācijās vai nonākot saskarē ar citām atkarībām (azartspēles, jaunās tehnoloģijas u.c.);

- veidot pozitīvu attieksmi pret apkārtējo vidi.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Uztura ietekme uz skolēna darbaspējām un sekmēm mācībās	Apzinās un spēj novērtēt uztura nozīmi sava organisma attīstībā un augšanā. Ir prasme ievērot gūtās atziņas ikdienā.
Sakarība starp uzturu un veselību. Uzturs kā riska faktors dažādu slimību attīstībā (zobu kariess, avitaminoze, sirds un asinsvadu slimības u.c.)	Zina, kādas slimības var izraisīt nepiemērots uzturs un kāds uzturs jālieto slimību profilaksē. Ir prasme analizēt un novērtēt savu ikdienas uzturu mājās un skolā un veikt atbilstošu izvēli. Zina, kādu galveno informāciju atspoguļo uz pārtikas produktu iesaiņojumiem. Ir prasmes izdarīt nepieciešamās izmaiņas uztura izvēlē atbilstoši dažādiem apstākļiem un savai individualitātei.
Veselīgu ēšanas paradumu veidošana	Izprot veselīgu ēšanas paradumu būtību, nozīmi un nepieciešamību. Spēj novērtēt savus ēšanas ieradumus. Apzinās, ka ēšanas ieradumi ir izvēles rezultāts, atkarīgs no katra paša lēmuma. Ir prasmes atbilstoši savam vecumam pieņemt saprātīgus lēmumus savas veselības nostiprināšanā.
Fiziskās nodarbības kā veselības pamats	Apzinās fizisko aktivitāšu nozīmi veselības saglabāšanā. Veidojas motivēta nepieciešamība piedalīties dažādās fiziskajās nodarbībās skolā un ārpus skolas.
Veselīga vide	Apzinās vides faktoru ietekmi uz cilvēka veselību. Ir iemaņas izvairīties no ilgstošas uzturēšanās veselībai nevēlamā vidē (piesmēķētas telpas, automašīnu tuvumā u.c.). Veidojas pozitīva attieksme pret apkārtējo vidi. Apzinās, ka ikviens var būt līdzdalīgs veselīgas vides veidošanā skolā, mājās, pilsētā, ciemā utt.
Datoratkarība .To izraisīšie faktori	Ir priekšstats par datoratkarību un bīstamību, ko tā nodara. Atbilstoši savam vecumam izprot un apzinās pamatnoteikumu nozīmīgumu, strādājot ar datoru.

5.-6.klase

Atsevišķas tēmas audzināšanā netiek paredzētas, jo izglītojamie šajā vecumposmā apgūst mācību priekšmetu „Sociālās zinības”, kur iekļauti temati: Veselības vērtība. Veselīgs dzīvesveids, tā nozīme u.c.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Pusaudžu un jauniešu dzimuma nobriešana un personības attīstība (dažādas pārvērtības manā ķermenī, jaunas sajūtas un izjūtas). Raksturīgās pusaudžu īpašības pubertātes periodā	Izprot fiziskās (primāro un sekundāro dzimuma pazīmju veidošanās), psihiskās, emocionālās izmaiņas savā organismā un ir gatavs tās pieņemt. Veidojas nepieciešamība un ir prasmes ievērot higiēniskās normas. Apzinās raksturīgās pusaudžu īpašības pubertātes vecumā un spēj adekvāti rīkoties. Spēj izprast emociju izpausmes savos vienaudžos. Spēj sevi novērtēt un pozitīvi ietekmēt savu veselību.

Ar dzimuma piederību saistītās rakstura, uzvedības iezīmes. Cieņa pret savu un pretējo dzimumu	Ir pozitīva attieksme un cieņa pret savu dzimumu un pretēj o dzimumu. Apzinās savu dzimumu un ar to saistītās rakstura un uzvedības iezīmes un prot respektēt pretējā dzimuma atšķirības. Veidojas pozitīva attieksme pret jēdzieniem <i>sievišķība</i> un <i>vīrišķība</i> . Spēj atbilstoši izvērtēt sava rakstura iezīmes dzimuma piederības kontekstā.
Dažādu jūtu izpausmes veidi (verbālie un neverbālie), to izvērtēšana	Apzinās, ka jūtas un emocijas ir katra cilvēka dabiskas izpausmes, kam ir svarīga nozīme attiecību veidošanā. Ir izpratne par dažādām jūtu paušanas iespējām. Spēj savaldīt savas jūtas, prot tās paust, neaizvainojot citus. Izprot, spēj pieņemt un cienīt citu paustās jūtas.
Narkotiku, alkohola, smēķēšanas ietekme uz veselību	Apzinās iedarbīgo vielu lietošanas cēloņus un motīvus, un ir prasmes uzlabot savu emocionālo stāvokli, neizmantojot sev un citiem kaitīgus paņēmienus. Ir izpratne par medikamentu lietošanas noteikumiem. Ir prasme izvērtēt dažādas situācijas un pieņemt veselībai pozitīvus lēmumus. Spēj pretoties negatīvam psiholoģiskam spiedienam. Spēj izvēlēties piemērotas nodarbošanās savā brīvajā laikā. Izprot alkohola un tabakas reklāmas būtību. Zina organizācijas, kur varētu griezties pēc palīdzības.
Azartspēļu atkarība. Datorspēļu atkarība. Interneta atkarība	Izprot šo atkarību negatīvo ietekmi uz cilvēka psihisko, emocionālo un fizisko veselību. Ir prasme atteikties no nevēlama piedāvājuma. Spēj izvēlēties piemērotas nodarbošanās savā brīvajā laikā. Zina institūcijas, kur varētu griezties pēc palīdzības.
Veselīga vide	Zina vides faktoru ietekmi uz cilvēka veselību. Izvēlas sev labvēlīgu un veselībai nekaitīgu vidi. Saprot, ka ikviens var būt līdzdalīgs veselīgas vides veidošanā skolā, mājās, pilsētā, ciemā utt.

Literatūra:

1. Adamaite I., Bērziņa I. Starp mums, vecākiem, runājot. Par atkarības problēmām ģimenē un sabiedrībā.-R.:Lielvārds, 2002
2. Adamaite I. Kur slēpjas atkarība?- R.: Zvaigzne ABC, 1998
3. Ansonē G. Vai es pazīstu sevi? Lielvārds, 1994
4. Apturi vardarbību.- Latvijas Sarkanais Krusts.- R.: 2005
5. Azarovs J. Ģimenes pedagoģija. - R., 1986
6. Āltonene U. Pusaudžu sekss. - R.: Sprīdītis, 1991.
7. Balsons M. Kā izprast klases uzvedību. - R.,1995
8. Borins E.P. Smēķēšana, alkohols un uztura mācība. -.Sorosa fonds - Latvija, 1995
9. Borzovs J. u.c. Darbs ar datoru un jūsu veselība. Informatīvais materiāls datoru lietotājiem. Labklājības ministrija, Valsts darba inspekcija.
10. Fords Dž.B. Cilvēka ķermenis. Enciklopēdija jaunatnei. - R.; Belitha press. Kolibri, 1994
11. Glikasa O . Augsim veseli.-,apgāds "Zvaigzne" 1996
12. Kas ir veselības mācība.- LVAVA, 2004
13. Karpova Ā. Ģimenes psiholoģija. - R.,200
14. Kondrāte I., Kuņicka I., Rocēna I., Jātniece I. Pusaudžiem par intīmo. Rokasgrāmata skolotājiem.- ANO Attīstības programma, IZM, 2003

15. Kondrāte I., Kuņicka I., Rocēna I., Jātniece I. Pusaudžiem par intīmo. Aktivitātes darbam klasē.- ANO Attīstības programma, IZM, 2004
16. Krūzmētra M. Ģimenes socioloģija. - R.,1993
17. Mīlēt un būt mīlētam droši. Papardes zieds. - R.: Jāņa sēta, 1996
18. Nāves mušpapīrs: mācību videofilma. - B/O V/U Narkoloģijas centrs. 2000.
19. Nucho A.O, Vindere M. Garīgās veselības veicināšana. Psiholoģija izglītībai.- R.: RaKa, 2002
20. Paiks G., Selbijs D. Pasaule ienāk klasē.- R.:LU Ekoloģijas centra apgāds VIDE, 1998
21. Pārmaiņu laiks: mācību videofilma latv.val., 20 min
22. Pirmā palīdzība. Novērtēšana. Ārstēšana. Prasmes.- R.: Jumava; 2002
23. Plotnieks I. Psiholoģija ģimenē. - R., 1988
24. Puškareva I. Par smēķēšanu, alkoholismu, narkomāniju -Lielvārds, 1996
25. Rubene I.M.. Ēd vesels! - „Zaļais circenis", 1998
26. Sauka M. Es kļūstu pieaudzis. - SIA Atols,1997
27. Seksualitāte un kontracepcija: mācību videofilma latv.val.,10 min.
28. Skolas politika apreibinošo vielu lietošanas profilaksē.- SFL un Valsts bērnu tiesību aizsardzības centrs.-2000
29. Skolēni un narkotikas.- Rīga, ANO Narkotiku kontroles programma, 2001
30. Slazds: animācijas filma. - B/O V/U Narkoloģijas centrs. 2000
31. Tūna A., Kalniņš A. Es pasaulē, 1. un 2. daļa - Lielvārde, Lielvārds, 1995
32. Vadlīnijas vienaudžu izglītībā HIV/ AIDS un reproduktīvā veselībā.- Rīga, ANO Attīstības programma, IZM, 2003
33. Veselības izglītības jautājumi. Pamatizglītības mācību priekšmetu saturā.- Izglītības satura un eksaminācijas centrs.- R.: 2005
34. Vide un mūsu sabiedrība.-SFL, 1996
35. Viss būs tieši tā, kā tu vēlies: mācību videofilma vidusskolēniem.- latv. val. 20 min.
36. www.lib.ru
37. Ziemassvētku brīnums: mācību videofilma par grūtniecību, dzemdībām un pēcdzemdību periodu.-latv.val. 20 min.
38. Žurnāli „ Sveiks un Vesels"

Drošība

Pamatojums: Drošības jautājumu apguves uzdevumi ir palīdzēt bērniem un jauniešiem izprast to nozīmi savas un citu veselības un dzīvības saglabāšanā. Šo tēmu apgūvē būtiskākais ir neaprobežoties tikai ar noteikumu zināšanu, bet gan veicināt noteikumu ievērošanu, to izpratni un attieksmes maiņu pret iegūto zināšanu pielietošanu praksē.

Tēma „Drošība” ietver drošības jautājumus dažādās sadzīves un ekstremālās situācijās - drošību ikdienā, satiksmes drošību, elektrodrošību, ugunsdrošību, gāzes drošību, drošību uz ūdens, rīcību dabas stihijās un citās ekstremālās situācijās, personīgo drošību un aizsardzību pret vardarbību.

Mērķis:

Veidot izglītojamajos izpratni par drošības jautājumu apguves nepieciešamību un ievērošanu ikdienā savas un citu drošības un veselības saglabāšanā.

Uzdevumi:

- rosināt izpratni par drošību dažādās situācijās;
- attīstīt prasmes novērtēt drošību un rīkoties dažādās situācijās;

- sekmēt izglītojamo atbildību lēmumu pieņemšanā savas un līdzcilvēku drošības nodrošināšanā.

1.-4.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Satiksmes drošība	
Ceļš uz skolu	Prot izvēlēties drošāko maršrutu no mājām līdz skolai un atpakaļ. Pārvietojas pa izvēlēto ceļu un šķērso ielu savas mājas, skolas tuvumā atbilstoši ceļu satiksmes drošības noteikumiem
Gājējs, transportlīdzekļa vadītājs, pasažieris. Sabiedriskais transports un pieturas	Pārzina transporta līdzekļu veidus. Prot ievērot atbilstošos uzvedības noteikumus sabiedriskajos un personiskajos transporta līdzekļos. Prot pareizi iekāpt transporta līdzeklī un izkāpt no tā. Izprot vadītāju un brīdinājuma signālu nozīmi gājējiem.
Satiksmes regulēšana ar luksoforu un ceļazīmēm	Prot šķērsot ielu regulējamā vai neregulējamā krustojumā, ceļu un dzelzceļu. Pazīst nozīmīgākās ceļa zīmes un apzīmējumus. Orientējas transportlīdzekļu braukšanas virzienos pa ielām un ceļiem, to paredzamajos manevros.
Satiksmes negadījumi un to cēloņi	Spēj novērtēt bīstamas situācijas un prot atbilstoši rīkoties tajās, prot lietot gaismas atstarotājus.
Velosipēds	Zina un ievēro nosacījumus braukšanai ar velosipēdu, prot izvēlēties un izmanto drošāko atļauto ceļu.
Drošība ekstremālās situācijās	
Dabas katastrofas: vētra, plūdi, negaiss u.c.	Zina, kā atbilstoši uzvesties negaisa, vētras un plūdu u.c. negadījumos. Apzinās radīto postījumu sekas. Prot izsaukt palīdzību un neapjukt, lai palīdzētu sev un citiem.
Ūdens	Apzinās un ievēro drošības noteikumus ūdenī, uz ledus un ūdenskrātuvju tuvumā.
Karsti un auksti laika apstākļi	Apzinās drošības noteikumus karstos un aukstos laika apstākļos.
Elektroierīces	Izprot dažādu elektroierīču funkcijas. Lietojot elektroierīces, prot ievērot drošības noteikumus un lietošanas instrukcijas. Apzinās elektrodrošības noteikumu neievērošanas sekas.
Pirotehnika	Izprot pirotehnikas bīstamību un zina, ka to bērni nedrīkst lietot.
Ugunsdrošība	Apzinās, kādu postu var radīt neuzmanīga rīcība ar uguni. Zina, kur uguni izmanto sadzīvē, un ievēro ugunsdrošības zīmes. Prot novērtēt uguns bīstamību un atbilstoši rīkoties. Nededzina kūlu un sadzīves atkritumus.
Rīcība nelaimes gadījumā Drošības dienesti	Apzinās, kādu palīdzību var sniegt dažādi drošības dienesti. Prot izsaukt drošības dienestus un raksturot notikušo. Zina, kādos gadījumos nepieciešama evakuācija un kā rīkoties.
Skolas evakuācijas plāns	Zina, kur skolā atrodas evakuācijas plāns un kā rīkoties trauksmes gadījumā.
Nevēlami svešinieki	Apgūst drošības pasākumus, kas jāievēro, ja mājās un uz ielas atrodas viens. Prot rīkoties un izvairīties no nepatīkamām situācijām, ja parādās nevēlami svešinieki, t.sk. dzīvnieki. Prot meklēt palīdzību, ja nokļūst nepatīkamā

	situācijā.
--	------------

5.-6.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Satiksmes drošība	
Satiksmes noteikumi gājējiem un pasažieriem	Prot ievērot pasažieru drošības noteikumus un pienākumus dažādos sabiedriskajos transportlīdzekļos. Ievēro uzvedības noteikumus stacijā un autoostā, sabiedrisko transportlīdzekļu pieturās.
Transporta līdzekļi	Prot raksturot transportlīdzekļus. Izprot transportlīdzekļa jaudu, kustības mobilitāti, bremzēšanas attālumu. Nepakļauj sevi un citus briesmām, bojājot transporta līdzekļus un apdraudot to kustību.
Velosipēdists kā satiksmes dalībnieks un velosipēda uzturēšana braukšanas kārtībā	Zina, izprot un ievēro praksē velosipēda vadītāja noteikumus, droši iesaistoties satiksmē ar velosipēdu. Prot noteikt velosipēda tehniskās daļas un raksturot to nozīmi. Nodrošina savu un velosipēda pamanāmību uz ielas vai ceļa.
Rīcība ceļa satiksmes negadījumos	Prot atbilstoši rīkoties un meklēt palīdzību nelaimes gadījumos.
Drošība ekstremālās situācijās	
Drošība ekstremālās situācijās un evakuācija	Prot adekvāti rīkoties un rast nepieciešamo palīdzību dabas katastrofu gadījumos, izsaucot atbildīgo institūciju pārstāvjus. Prot atbilstoši rīkoties trauksmes laikā. Rīkojas saskaņā ar evakuācijas plānu.
Ūdens	Prot izvērtēt un nepieļaut riska situācijas ūdenī, uz ledus un ūdenskrātuvju tuvumā.
Ugunsdrošība	Zina un ievēro ugunsdrošības noteikumus. Prot rīkoties un zina, kur meklēt palīdzību nelaimes gadījumos.
Pirotehnika	Prot novērtēt pirotehnikas bīstamību un apzinās nepareizas rīcības sekas.
Bīstamie atradumi (lādiņi, ķīmiskās vielas, medikamenti, šļirces u.c.)	Prot rīkoties, konstatējot bīstamos atradumus, un apzinās nepareizas rīcības sekas.

7.-9.klase

Temati	Paredzamais rezultāts
Satiksmes drošība	
Satiksmes dalībnieka atbildība	Apzinās savu lomu un atbildību satiksmes kustībā.
Motorizētie transportlīdzekļi	Zina, kurus transportlīdzekļus un ar kādiem nosacījumiem var vadīt pusaudžu vecumā. Iesaistoties ceļu satiksmē, ievēro satiksmes noteikumus. Pieņem atbildīgus lēmumus arī sarežģītās satiksmes situācijās uz ceļa.
Drošība ekstremālās situācijās	
Ugunsdrošība	Ievēro ugunsdrošības noteikumus un spēj ietekmēt citus saprātīgai rīcībai saskarē ar uguni.

Civilā aizsardzība. Evakuācija	Prot pareizi rīkoties evakuāciju (skolā un citās sabiedriskās vietās) gadījumos. Nerada situācijas, kurās nepieciešama evakuācija (viltus trauksmes, zvani utt.), un apzinās atbildību.
Drošība masu pasākumos un sabiedriskās vietās	Prot novērtēt situāciju masu pasākumos un sabiedriskās vietās un atbilstoši tai rīkoties.
Pašaizsardzība	Prot sargāt savu personisko mantu. Prot atbilstoši rīkoties, ja konstatēta personisko mantu zādzība.
Pirotehnika	Zina, ka ir sertificēta pirotehnika, kuru jālieto atbilstoši instrukcijām, nepakļaujot sevi un citus briesmām.
Pirmā palīdzība nelaimes gadījumos	Prot pareizi rīkoties dažādos nelaimes gadījumos, pasargājot sevi un citus no tiem. Nelaimes gadījumā prot izsaukt atbildīgos dienestus.

Literatūra:

1. Beloraga G. Drošība dažādās situācijās.- Zvaigzne ABC, 2003
2. Ceļa zīmju komplekts. CSDD
3. Ceļu satiksmes drošība. ISEC kopā ar CSDD. Metodiskie ieteikumi sākumskolai. - Rīga, 1997
4. Ceļu satiksmes noteikumi.
5. Damberga A. Ceļu satiksmes drošība 1.-4.klasei. - Lielvārds, 2003
6. Drošība. Metodiski ieteikumi pamatskolai. -ISEC, 2004.
7. Golubeva A. Skolēnu drošība. Nelaimes gadījumi. Pirmā palīdzība.- Lielvārds, 1998
8. Katram bērnam drošību. Bērnu un ģimenes lietu ministrija.-2004
9. Lāsēns un ceļu satiksme. Rasa ABC, 2003
10. Metodiskie ieteikumi sākumskolai. ISEC kopā ar CSDD. - Rīga, 1997
11. Mācību filma „Saku Vau, lai nebūtu Au!"
12. Mācību filma velosipēdistiem. CSDD
13. Mācību līdzekļi satiksmes drošībā velosipēdistu apmācībai „Ceļā ar velosipēdu", VAS Latvijas dzelzceļš.- Rīga: Zvaigzne ABC, 1998
14. Mācību materiālu komplekts Sargā sevi! SAC ,2002
15. Metodiskie materiāli „Esi redzams!".- CSDD
16. Muceniece L. Ceļu satiksmes noteikumu mācīšana pamatskolā.-R.: 2003
17. Obuhovičs A. Ceļu satiksmes noteikumi skolām (5.-9. klasēm).-R.: 2003
18. www.112.lv
19. www.csdd.lv
20. www.emergency.lv
21. www.vugd.gov.lv

Klases stundās izmantojamās metodes un paņēmieni

Nosaukums	Īss raksturojums	Norises plānojums
Darbs ar masu medijiem	Skolotājs piedāvā izglītojamajiem kādu no mediju piedāvātajām informācijām uzdevumu veikšanai. Masu mediji veido izglītojamo redzesloku pat vēl vairāk nekā izglītības sistēma. Svarīgi izglītojamajiem ir iemācīties saprast mediju valodu, pasniegto realitātes atspoguļojumu, saprast atspoguļoto notikumu cēloņus, atpazīt piedāvātās informācijas mērķus. Izglītojamie mācās izteikt savu viedokli par informāciju TV, radio, avīzēs, žurnālos utt. Nozīmīgi iekļaut arī filmu skatīšanos, lai mācītos tās vērtēt.	Sagatavošanās. Skolotājs ir rūpīgi saplānojis uzdevumus pirms atbilstošām aktivitātēm. Sagatavo izglītojamos, piemēram, filmas tematikai, pastāsta par jautājumiem, kurus uzdos pēc filmas skatīšanās, kam jāpievērš uzmanība, skatoties filmu. Analīze. Izglītojamie atbilstoši izvirzītājiem uzdevumam veic kritisku skatīšanos/klausīšanos vai skatīšanos. Iegūst informāciju – analīzē, veido jautājumus vai atbild uz jautājumiem. Saruna. Tiek apspriesti izglītojamo veiktie uzdevumi, viņu secinājumi par uztverto un saprasto.
Diskusija	Diskusijā tiek izpētīta un apspriesta kāda problēma/ jautājums, lai tās dalībniekiem veidotos sava attieksme pret piedāvāto tematu. Senāk tika uzskatīts, ka diskusijas uzdevums ir atrast “objektīvo patiesību”, tagad tā ir, drīzāk, argumentācijas pārbaude par kādu tēmu un savas spriestspējas uzlabošana. Tā ir mācīšanās, izmantojot dialektiski pretstatītas tēmas vai pozīcijas, starp kurām skolēniem jāizlemj pēc iepriekš norunātiem spēles noteikumiem. Izglītojamie cenšas izprast un pieņemt citu viedokli, mācās skaidri un precīzi formulēt savu viedokli. Diskusija ir sadarbība grupā un sekmē izglītojamo komunikācijas prasmes, taču tik pat nozīmīga tā ir paškompetences attīstīšanai, piemēram, ir jāapgūst prasme pārvarēt bailes, nedrošību sevī, runājot auditorijai. Galvenie izglītojamo uzdevumi diskusijā: skaidri izteikt savas domas; ieklausīties citos, izprast citu viedokli, uzņemties atbildību.	Sagatavošanās. Tiek izlemts, kam, kad, kur, ar ko, par ko ir jādiskutē, kāds būs diskusijas veids, kādi būs diskusijas noteikumi. Tēžu izstrādāšana. Tiek izvirzītas, izstrādātas diskusijas tēzes. Argumentēšana. Notiek diskusija vispirms pamatojošus un atspēkojošus argumentus izsaka oponenti, pēc tam – oponenti. Vēlāk var iekļaut citus argumentus. Novērtēšana. Diskusiju var noslēgt pat ar balsošanu (balsot var pat klausītāji). Izmantojami visi diskusiju veidi: punktētā diskusija; piramidālā diskusija; debates, sniegabumba; plenārdiskusija, 2 cepuru diskusija (vienai un tai pašai personai ir par un pret loma, ko parāda cepuru maiņa.)

	Diskusijas metode sekmē apgūt būtiskas vērtības: brīvību (katrs dalībnieks var piedāvāt savu domu, ideju, viedokli; vienlīdzību (vienmēr tiek uzklauti visi viedokļi); cieņu pret cilvēku (var apstrīdēt viedokli, nevis pašu cilvēku; tiek respektēts katra dalībnieka viedoklis).	
Drāmas metode	Tā tiek uzskatīta par instrumentu, kas palīdz attīstīties ikvienam cilvēkam, veikt vingrinājumus dzīves mākslā, atklājot sevi un savus uzskatus. Drāmas metode ietver trīs būtiskas pakāpes: 1) paplašināt zināšanas par sevi (ietvertas zināšanas par savu ķermeni, savām spējām, savu “es”); 2) paplašināt zināšanas par citiem, par konfliktu risināšanu (mēģina saprast citus – klasesbiedrus, ģimeni, skolotājus utt., iemācīties viņos klausīties un sazināties); 3) paplašināt zināšanas par sabiedrību (kā sabiedrība darbojas, ko tā prasa no indivīda). Šī metode aptver maņu un koncentrēšanās vingrinājumus, runu, dziesmas, izteikšanās vingrinājumus, vienkāršas improvizācijas, ritmiku.	Piemēram, uzdevums “Krēsls” (sekmē koncentrēšanās spējas): izvēlas kādu krēslu/priekšmetu, manipulē ar to – izspēlējot dažādas objekta pozīcijas un iekļaujot tajā citus dalībniekus. Sagatavošanās/iejušanās. Krēsls tiek nolikts klases vidū un uzsākta diskusija par krēsla pielietošanas iespējām. (Tiek aicināti apzināties savu emocionālo noskaņojumu un koncentrēties.) Spēle. Katrs izglītojamais pēc kārtas paņem krēslu un parāda, kā vēl varētu izmantot krēslu (apgāž krēslu ar kājām gaisā un iedomājas, ka tā ir dzimšanas dienas torte un nopūš 4 sveķītes.
Klases pārrunas	Pārrunās izglītojamajiem tiek iesaistīti kā sociāli vienlīdzīgi, atbildīgi klases/grupas dalībnieki. Skolotājs ir grupas vadītājs. Grupas pārrunas palīdz izglītojamajiem saprast sevi un citam citu, kā arī vērtēt savu motivāciju un uzskatus, palīdz izpētīt un saprast problēmas, kā tās risināt savā klasē/grupā un skolā. Klases/grupas pārrunas stimulē bērnus klausīties citos, palīdzēt citiem. (Dalīta atbildība.) Pārrunās tiek noteikti grupas likumi un sekas.	Ievada saruna. Rosina izglītojamās intereses par tematu un sagatavo viņus pārrunām. Tas parāda izglītojamo vispārējo attieksmi pret šo tēmu. Izzināšana. Izglītojamais izsaka savas domas un izjūtas par tēmu, atbildot uz jautājumiem (sākumā tie ir vispārīgāki, pēc tam kļūst arvien konkrētāki). Tā ir iespēja bērniem izpaust savas problēmas, apzināties tās un salīdzināt savu pieredzi ar citiem. Tiek veicināta jauna izzinoša un emocionāla mācīšanās. Tiek

		saredzēti citu uzskati un domas, tiek domāts par citiem, nevis par sevi. Skolotājs palīdz bērniem iegūt izpratni par doto tēmu. Darbība. Konkrētu ideju meklēšana, kā risināt jautājumus, kas sagādā izglītojamajiem problēmas. Tiek uzsvērtas specifiskas uzvedības pārmaiņas. Izglītojamie piedāvā veidus, kā tikt galā ar noteiktu problēmu (bērni vairāk ieklausās savu vienaudžu padomos!). Nobeigums. Kopsavilkums un iespēja izglītojamajiem pateikt, ko viņi ir apzinājušies.
Klases sanāksmes – Riņķa laiks	Klases/grupas ikdienas notikumi prasa to kopīgu apspriešanu. Tas ir laiks/iespēja, kad spriest par attiecībām, vienādajām tiesībām, draudzību, taisnīgumu u.c. Šajā laikā izglītojamie var izziņāt savu pieredzi un apzināties savu individualitāti. Tā ir arī iespēja mācīties sadarbību un attīstīt spēju spriest, respektējot morāles normas, gatavību izturēties un rīkoties atbildīgi. Sekmē sociāli pieņemamu uzvedību, kas balstās uz izpratni, kāpēc šāda uzvedība ir vēlama, pareiza un nepieciešama. Tā ir iespēja regulāri nodrošināt iespēju apspriest to, kas izglītojamo satrauc, apsvērt un pārrunāt problēmas, izstrādāt risinājumus, darbības plānus. (Sanāksmes norise ir tikpat svarīga kā saturs!)	Sanāksmes sākums – iesildīšanās spēles, vingrinājumi. Izglītojamie sēž aplī (tiek nodrošināts savstarpējs redzes kontakts). Sākumā nepieciešams atgādināt par pamatlukumiem: nevienam nav tiesību otru pazemot; neviens nedrīkst cita vārdu lietot negatīvā nozīmē; visiem ir jāklusās ikviens runātājs; ikvienam tiek dota iespēja runāt. Spēles sanāksmes sākumā domātas, lai mazinātu spriedzi vai arī lai palīdzētu koncentrēties, nomierināties un darboties mērķtiecīgi. Atklāta saruna. Sanāksmes struktūra vienmēr ir līdzīga, mainās tikai tās saturs. Sarunas laikā var dot kādu priekšmetu izglītojamajiem, kas nosaka, kam un kad ir tiesības runāt. Skolotājs var ierosināt par kādu noteiktu tematu vienu teikumu, kuru visi turpina, piemēram, „Man vajadzīga palīdzība, jo es...”
Maģe	Mapē tiek iekļauta izglītojamā izveidota pašaudzināšanas programma kādam noteiktam laika posmam un piezīmes, kritisks pašnovērtējums par programmā izvirzītajiem sasniegtajiem/nesasniegtajiem	Sagatavošanās. Tiek pārrunāts par izglītojamo vajadzībām sevi izziņāt un izvēlēties mērķus sevis pilnveidošanai. Tiek izstrādāta programma, kā var īstenot savus nodomus. Mapes veidošana. Tiek precizēts,

	kritērijiem. Izglītojamais pats veido šo mapi, izvēloties, kādu informāciju vēlas tajā iekļaut. Skolotājs plāno individuālas sarunas ar izglītojamo, lai pēc noteikta perioda varētu kopīgi izvērtēt gan sasniegtos rezultātus, gan problēmas, kas radušās. Tas veicina pašizpēti, pašanalīzi, pašregulāciju.	kādu informāciju par izglītojamo ietvers mapē, kā analizēs sevi un savus sasniegumus. Šajā posmā skolotājam nepieciešams īpaši atbalstīt katru izglītojamo, lai attīstītu izglītojamo pašanalīzes un pašnovērtēšanas prasmes. Analīze un novērtēšana. Individuālajās sarunās ar izglītojamajiem sekmē viņu izpratni: kā, kad, kur, kāpēc es tā domāju un rīkojos. Rezultātā top atkal jauna programma vai papildinājumi iepriekš veidotajai programmai.
Projekta metode	Izglītojamie tiek iesaistīti: 1) izpētes projektos, kuru mērķis – iegūt un sistematizēt informāciju vai noskaidrot, izzināt kādu problēmu; 2) darbības projektos, kuru mērķis – veikt reālas, praktiskas, konkrētas izmaiņas klases/grupas, skolas, vietējās sabiedrības mērogā. Tie ļauj izglītojamajiem līdzdarboties nozīmīgu problēmu risināšanā un apgūt prasmi pieņemt atbildīgus lēmumus. Projekta metode nodrošina bērna pamatvajadzības, kas ir svarīgas viņu personības attīstībai: būt pieņemtam, būt piederīgam savai klasei; būt līdzatbildīgam; iemācīties jaunu pieredzi, izteikt sevi, piedalīties un apliecināt sevi.	Projekta iniciatīva. Skolotājs vai kāds no izglītojamajiem ierosina projektu – ir ideja, kāds ievērtības cienīgs pasākums, darbības vēlme utt. (Jebkuras dzīves parādības var kļūt par projekta iniciatīvu!) Svarīgākais, lai izglītojamais varētu brīvi izteikt savas domas. Iniciatīvu sistematizācija. Izglītojamā radušās idejas tiek kopīgi analizētas (iepriekš vienojas par formu, kādā to darīs). Šis posms beidzas ar projekta skici – jomu, kurā izglītojamie turpmāk darbosies. Tā nav jāapraksta detalizēti, iezīmē tikai galvenos elementus. Piemēram, vienojas, ka semestra laikā katrā klases stundā strādās ar informāciju par to, kā var izvēlēties un sasniegt dzīves mērķus. Darbības jomu kopīga attīstīšana. Izveidojas projekta plāns – tiek nolemts, ko, kurš, kā dara un arī kāpēc kāds kaut ko dara. Realizācija. Aktivitātes darbības jomā, projekta realizācija. Projekta norise ir atkarīga gan no grupas iekšējās struktūras, gan ārējiem nosacījumiem – telpas, laika un citiem resursiem. Realizācijas laikā tiek iekļauts “plānots laiks”, kad tiek pārrunāts sasniegtais, problēmas, meklēti

		jauni risinājumi. Projekta noslēgums. Izglītojamie grupā apspriež projekta rezultātu (tāpat kā projekta iniciatīvu). Tiek izvērtēta grupas sadarbība: kā tika ievērota vienošanās, kuras darbības vēlmes īstenojās/neīstenojās utt.
Sarunas mazās grupās	Izglītojamie sarunās apmainās ar viedokļiem, vērtējumiem un pieredzi. Ikviens grupā izsaka savu viedokli un gūst informāciju no citiem. Sarunām skolotājs izvirza noteiktus uzdevumus un noteikumus. Par sarunas tēmu var kļūt arī paši spēles noteikumi. Sarunas attīsta komunikatīvās prasmes.	Sagatavošanās. Tiek izveidotas grupas un vienojas par sarunas tēmu un noteikumiem. Saruna. Novērtēšana/refleksija. Analizē gan sarunas norisi, gan sarunas rezultātus.
Simulācijas spēle	Izglītojamie iejūtas lomās un darbojas iedomātā vidē. Tipiskākie uzdevumi ir atrast, pamatot un prezentēt savu lēmumu un risinājumu specifiskās situācijās. Sarežģītas ir tās situācijas, kurās izglītojamajiem nepieciešams izmantot apjomīgas fona zināšanas, lai varētu iejusties lomā. Pedagoģis palīdz izglītojamajam izpētīt problēmsituācijas aspektus un salīdzināt alternatīvos viedokļus. Tas sekmē izglītojamajiem arvien skaidrāk apzināties savu viedokli, savu reakciju – izprast savu uzvedību un rīcību. Īpašu audzinošo efektu gūst, ja tiek izmantoti fakti, kas ilustrē sociālās problēmas un tiek nodrošināta situācija, ka izglītojamie atklāti var izteikt savu viedokli. Simulācijas spēles var palīdzēt izglītojamajiem apzināties personas vērtības un uzvedību, apgūt personu savstarpējo attiecību problēmu risināšanas stratēģijas. Tās sekmē empātijas attīstību – spēju just līdzīgu citu emocijām, pārdzīvojumam, iejusties otra cilvēka situācijā un	Sagatavošanās. Nepieciešams precīzi analizēt vides iezīmes, lai šo situāciju varētu atveidot pēc iespējas tuvāk realitātei. Izglītojamie tiek ievadīti situācijā/problēmā. Parasti tiek piedāvātas kompleksas situācijas, un izglītojamie iepazīstināti ar spēles nosacījumiem. Spēles sagatavošana. Izglītojamie analizē un sadala lomas. Vienošanas par spēles variantu, iejūtas problēmsituācijā un lomā. Spēle. Izglītojamie vai nu pa vienam vai grupās veic spēles darbības. Novērtēšana. Spēles problēmsituācijas tiek attiecinātas uz pašreizējo dzīves pieredzi un tās problēmām, tiek analizēti rīcības vispārējie principi. Nepieciešams izvērtēt veiksmes un neveiksmes, kā arī spēles norises kvalitāti. Iespējams izmantot visdažādākos veidus: lomu spēles, plānošanas spēles, lietiskās spēles; personu simulācija; likumu spēles, datorsimulācijas.

	to saprast.	
Situāciju analīze	Izglītojamie individuāli vai grupās strādā ar materiāliem par kādu situāciju/gadījumu. Izglītojamo uzdevums ir atrast, pamatot un pēc tam prezentēt lēmumus un risinājumus katram konkrētajam gadījumam, salīdzināt tos ar reālām situācijām dzīvē. Dažādu situāciju analīze ļauj risināt reālus (vai reālajai dzīvei tuvs) notikumus klasē/grupā, ģimenē, skolā, sabiedrībā.	Sagatavošanās. Ir izveidots situācijas apraksts. Tiek sagatavoti materiāli (laikraksti, žurnāli, literārie darbi, video un audio materiāli) un izglītojamie tiek ierosināti konkrētai tēmai/uzdevumam. Analizēšana. Izglītojamie interpretē situāciju un cenšas iegūt vēl papildus informāciju par situāciju. (Kādi faktori sekmēja notikumu attīstību? Kāds bija notikuma iemesls? Vai rīcība varēja būt citāda? Kāda?). Izstrādāšana. Var izveidot grupas, lai salīdzinātu problēmu interpretācijas, pārbaudītu risinājumu iespējas un izdarītu secinājumus. Izvērtēšana. Tiek prezentēti rezultāti (lēmumi, rīcības plāns, ieteikumu pakete utt.) un diskutēts par atsevišķiem risinājumiem. Beigās tiek izlemts par vienu risinājumu. Pielietošana. Tiek salīdzināts atrastais risinājums ar dzīvē pieņemtajiem lēmumiem. Iespējamie varianti: novērtēšanas gadījums; izlemšanas gadījums; informācijas gadījums; problēmas atrašanas gadījums; problēmas risināšanas gadījums; izpētes gadījums; pastkastītes gadījums.
Spēles	Spēles pilda vairākas funkcijas: veicina skolēnu izzināšanas spēju attīstību; stimulē radošo procesu; palīdz attīstīt sadarbības prasmes, veidojot iecietīgu attieksmi pret citiem tās dalībniekiem; veicina spriedzes mazināšanos grupā, ļauj gūt pozitīvas emocijas un gandarījumu par veiksmīgu darbību.	Sagatavošanās. Tiek izvirzīts mērķis, motivēti izglītojamie, iepazīstināti ar noteikumiem un lomu pieņemšana. Spēles norise. Nepieciešams nodrošināt visu spēlētāju aktīvu līdzdarbību un līdztiesību, spēles noteikumu ievērošana. Jārūpējas par pozitīvu emocionālo fonu. Spēles noslēgums. Darbības un rezultātu izvērtēšana. Analīzi nepieciešams veikt pašiem spēles dalībniekiem. Piemēram, spēle "Draudzības koks": skolotājs iestāda "koku" puķu podā, pie tā zariem

		piestiprina lapiņas ar uzdevumiem, kuras katru rītu (apmēram vienu nedēļu) paņem ikviens izglītojamais un dienas laikā to izpilda (Pasaki šodien A. kaut ko ļoti labu.) Šī spēle var palīdzēt izglītojamajiem mācīties otrā cilvēkā pamanīt pozitīvo, par to priecāties.
Vizualizācija	Izglītojamie izveido dažādus simboliskus uzskates līdzekļus: domu kartes, shēmas, zīmējumus utt.	Sagatavošanās. Lai izglītojamie iedziļinātos tēmā, skolotājs sagatavo kādu “iesildīšanās uzdevumu”, piemēram, tematam par vidi klasē/grupā, tie var būt nepabeigtie teikumi, kurus pabeidz katrs izglītojamais individuāli: mūsu klasē/grupā ir veiksmīga...; mūsu klasē/grupā es gribētu mainīt...utt. Vizualizēšana. Grupa veido kolāžu par sociālo vidi klasē/grupā, vērtējot savstarpējās attiecības. Izdomā kolāžas nosaukumu. Novērtēšana. Skolotāja kopsavilkums par vērojumiem kolāžas veidošanas laikā. Kolāžas tiek piestiprinātas klasē/grupā pie sienas un izglītojamie pārrunā, kāda ir darba pamatdoma.

Skolas un ģimenes sadarbība

Pozitīva, uz savstarpējo cieņu balstīta skolas un ģimenes sadarbība ir viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem izglītojamo personības attīstībā. Izglītojamā izglītošanas procesā svarīga loma ir atbalsta faktoriem, viens no nozīmīgākajiem no tiem ir izglītojamā vecāki. Bērna pirmā „skola” ir ģimene, tāpēc skolai ir svarīgi turpināt ģimenē iesākto bērna personības veidošanās procesu, veicināt pēctecības nodrošināšanu, bērnam kļūstot par skolēnu. Bērna interesi par mācībām un dažādiem pasākumiem skolā veicina ieinteresēti vecāki, kas ir motivēti sadarboties ar sava bērna klases/grupas audzinātāju, mācību priekšmetu skolotājiem, skolas administrāciju, psihologu un atbalsta skolas personālu bērna izglītošanas un audzināšanas procesā.

Diemžēl bieži vien vecāki nav informēti par norisēm un pārmaiņām izglītības sistēmā, tāpēc dažādu ar izglītību saistītu jautājumu interpretācija neatbilst reālajai situācijai un ir balstīta pašu vecāku skolas laika negatīvajā pieredzē vai kādu citos stereotipos.

Sabiedrībā bieži vien izskan viedoklis par pedagogu neieinteresētību bērnu izglītošanā, savukārt skolotāji uzskata, ka vecāki vēlas atbildību par bērna sliktajām sekmēm un bezmērķīgi pavadītu brīvo laiku uzvēlt skolai. Tieši tāpēc skolotāja darbā viens no svarīgākajiem jautājumiem ir veidot dialogu ar vecākiem un sadalīt atbildības jomas bērna audzināšanā. Skolotājam ir jābūt profesionālim, kas spēj veidot racionālu, uz savstarpējas cieņas balstītu sadarbību ar vecākiem, lai bērns nemanipulētu ar vecākiem un skolotājiem, neizmantotu pieaugušo nesaskaņas, bet gan izjustu pieaugušo atbalstu un izpratni.

Skolas un ģimenes pozitīvas sadarbības veicinošie nosacījumi

- skolas atrašanās
- ģimeņu sociālais stāvoklis
- vecāku izglītības līmenis;
- ģimenes nacionālā piederība, saziņas valoda ģimenē;
- skolā esošās tradīcijas sadarbībā ar ģimeni;
- izpētes rezultāti par vecāku un skolas sadarbības rezultātiem, problēmām un iespējam.

Dažas patiesības, kas jāņem vērā, lai veidotos pozitīva sadarbība:

- sadarbība jābalsta uz savstarpēju cieņu, lai kļiedētu mītus par skolas un ģimenes sadarbības neiespējamību;
- jārespektē vecāku pieredze;
- skolotājam par sevi jārada pozitīvs pirmais iespaids (pirmā tikšanās notiek tikai vienu reizi);
- katra saruna ar vecākiem (pat nepatīkama) jāsāk un jābeidz pozitīvi, lai vecāki vēlētos skolā atgriezties;
- jābūt patiesi ieinteresētam par skolēna dzīvi un problēmām;
- jāatrod ceļš pie katras ģimenes, novērtējot bērna audzināšanas stilu un metodes ģimenē.

Klases audzinātājam jānovērtē:

- kāda ir ģimenes struktūra (kas piedalās bērna audzināšanā - abi vecāki, tikai viens no vecākiem, vecvecāki, aizbildņi);
- kāds mikroklimats valda ģimenē (cik pozitīvas un atbalstošas ir ģimenes locekļu savstarpējās attiecības);
- kāda ir audzinošo ietekmju sistēma, audzināšanas stili, metodes un paņēmieni.

Padoms: klases audzinātājam ļoti taktiski jāizpēta katra ģimene, tās attieksme pret bērna audzināšanu, jāapzinās problēmas, ar kurām iespējams saskarties sadarbībā ar katru atsevišķo ģimeni.

Raksturīgākās problēmas, kas negatīvi ietekmē ģimenes un skolas sadarbību:

- sadzīves problēmu radītās negācijas;
- vecāku un bērnu savstarpējās kontaktēšanās nepietiekamība;
- pozitīvo emociju deficīts;
- haotisks audzināšanas stils ģimenē;
- vecāku pedagoģisko zināšanu nepietiekamība;
- atšķirīga vērtību izpratne;
- ģimenes modeļa deformācija;
- teorijas un praktiskās darbības nesaskaņotība;
- ģimenes un skolas sadarbības nesaskaņotība;
- pedagogu pasivitāte, neieinteresētība, zināšanu trūkums, lielā slodze un laika trūkums;
- vecāku un pedagogu neprasme veidot konstruktīvu saskarsmi.

Padoms: pedagogiem jāatceras, ka viņi nekad bērnam nespēs aizstāt ģimeni, lai arī kāds mikroklimats tajā valdītu, bet skolas pedagoģiskais un atbalsta personāls - sociālie pedagogi, psihologi - būs tie, kuri novērtēs situāciju un vajadzīgajā brīdī sniegs atbalstu.

Skolas un ģimenes atbildības noteikšana likumdošana

Likumdošana nosaka skolas un ģimenes sadarbībā iesaistīto pušu pienākumus un tiesības. Skolotājam jāizprot likumdošanā noteiktās normas, kas regulē vecāku, bērnu un skolotāju

pienākumus un tiesības, un nepieciešamības gadījumā jāspēj šīs normas izskaidrot gan skolēniem, gan vecākiem.

Svarīgākie dokumenti, kuri nosaka skolas un ģimenes atbildības jomas audzināšanā :

- ANO Konvencija par bērnu tiesībām;
- Izglītības likums;
- Bērnu tiesību aizsardzības likums;
- Civillikuma 1. daļa „Ģimenes tiesības”;
- Bāriņtiesu likums;
- Likums „Par pašvaldībām”;
- Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.

ANO Konvencija par bērnu tiesībām

Vecāki ir tie, kas uzņemas galveno atbildību par bērna audzināšanu un attīstību. (18. pants. „Aizsargāt bērna intereses ir svarīgākais viņu (vecāku) rūpju objekts.”).

LR normatīvie akti (izmantojot normatīvos aktus praksē, jāseko līdzi grozījumiem tajos, tāpēc ieteicams izmantot mājas lapas adresi - www.likumi.lv.

Izglītības likums

51., 52., 54., 55., 57., 58. pantā noteikti pamatprincipi skolas un vecāku sadarbībai, uzsverot katras puses pienākumus un tiesības.

51.pants. Pedagoga vispārīgie pienākumi

(1) Pedagoga vispārīgie pienākumi izglītošanas procesā ir šādi:

- 1) radoši un atbildīgi piedalīties attiecīgo izglītības programmu īstenošanā,
- 2) audzināt krietnus, godprātīgus cilvēkus - Latvijas patriotus,
- 3) pastāvīgi pilnveidot savu izglītību un profesionālo meistarību,
- 4) ievērot pedagoģu profesionālās ētikas normas,
- 5) nodrošināt izglītojamo iespējas īstenot savas tiesības izglītības iestādē,
- 6) ievērot bērna tiesības,
- 7) īstenot izglītības programmu sadarbībā ar izglītojamā ģimeni,

(2) Izglītības iestāžu pedagogi ir atbildīgi par savu darbu, tā metodēm, paņēmieniem un rezultātiem.

52. pants. Pedagoga tiesības

- 1) piedalīties izglītības iestādes pašpārvaldē,
- 2) saņemt valsts garantētu apmaksātu ikgadējo astoņu nedēļu atvaļinājumu,
- 3) pamatojoties uz līgumu par mācību līdzekļu izstrādāšanu, saņemt apmaksātu līdz trijiem mēnešiem ilgu radošā darba atvaļinājumu vai līdz sešiem mēnešiem ilgu bezmaksas atvaļinājumu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā,
- 4) saglabājot pamatalgu izglītības iestādē, kurā pedagogs strādā pamatdarbā, 30 kalendārās dienas triju gadu laikā izmantot savas izglītības un profesionālā meistarības pilnveidei,
- 5) saņemt pedagoģiskajam darbam nepieciešamo materiālo nodrošinājumu.

54. pants. Izglītojamā pienākumi

- 1) iegūt pamatzglītību,
- 2) ievērot izglītības iestādes nolikumu vai satversmi un iekšējās kārtības noteikumus,
- 3) ar cieņu izturēties pret valsti un sabiedrību.

55. pants. Izglītojamā tiesības

- 1) uz valsts vai pašvaldību apmaksātu pirmskolas izglītības, pamatzglītības un vidējās izglītības ieguvu,

- 2) mācību un audzināšanas procesā brīvi izteikt un aizstāvēt savas domas un uzskatus,
- 3) izglītošanās procesā izmantot izglītības iestāžu telpas, bibliotēkas un citas informācijas krātuves, lasītavas, mācību līdzekļus,
- 4) saņemt stipendijas, kredītus, pabalstus un cita veida materiālo palīdzību,
- 5) saņemt profilaktisko veselības aprūpi un pirmo palīdzību izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos,
- 6) ierosināt izveidot izglītības iestādes pašpārvaldi un piedalīties tās darbībā atbilstoši šīs iestādes nolikumam vai satversmei un pašpārvaldes nolikumam,
- 7) piedalīties sabiedriskajā darbībā,
- 8) saņemt informāciju par visiem ar izglītošanos saistītiem jautājumiem,
- 9) uz personiskās mantas aizsardzību izglītības iestādē,
- 10) uz dzīvībai un veselībai drošiem apstākļiem izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos.

57.pants. Vecāku tiesības bērnu izglītošanas nodrošināšanā.

- 1) izvēlēties pirmskolas izglītības un pamatizglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību, ņemot vērā bērna vēlmes,
- 2) ierosināt izveidot izglītības iestādes pašpārvaldi un piedalīties tās darbībā atbilstoši šīs iestādes nolikumam vai satversmei un pašpārvaldes nolikumam,
- 3) slēgt ar izglītības iestādi līgumu par bērna izglītošanu un aprūpi izglītības iestādē,
- 4) saņemt informāciju jautājumos, kas saistīti ar bērna izglītošanu,
- 5) ierosināt izglītības valsts inspektoram veikt pārbaudes izglītības iestādē,
- 6) ierosināt mainīt pedagogu, ja viņš nepilda šajā likumā noteiktos pedagogu vispārīgos pienākumus,
- 7) īstenot citos normatīvajos aktos noteiktās tiesības bērna izglītošanas nodrošināšanā.

58. pants. Bērna vecāku pienākumi

- 1) savu spēju un finansiālo iespēju robežās nodrošināt ģimenē bērna izglītošanai, veselībai, attīstībai un sadzīvei nepieciešamos apstākļus,
- 2) sadarboties ar izglītības iestādi, kurā mācās bērns, un bērna pedagogiem,
- 3) ievērot bērna tiesības,
- 4) bērna vecāki (personas, kas realizē vecāku varu) ir atbildīgi par to, lai bērns iegūtu obligāto izglītību.

Bērnu tiesību aizsardzības likums

22. panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka bērnam ir pienākums atbilstoši savam vecumam apkopt sevi un piedalīties mājas darbos un ar cieņu izturēties pret saviem vecākiem (adoptētājiem) un citiem ģimenes locekļiem, pret aizbildņiem un audžu ģimenes locekļiem.

23. pantā noteikti bērna pienākumi pret sabiedrību:

- bērns ir pilntiesīgs sabiedrības loceklis, un viņa pienākums pret sabiedrību pieaug atbilstoši vecumam;
- bērnam ir pienākums mācīties atbilstoši savai garīgajai un fiziskajai attīstībai, mācību laikā viņam ir jāievēro izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi;
- bērnam atkarībā no viņa vecuma un brieduma pakāpes ir pienākums sargāt savu veselību;
- bērnam ar cieņu jāizturas pret valsti, tās simboliem un jāievēro likumi;
- bērnam jāievēro sabiedrībā pieņemtie uzvedības noteikumi, viņš nedrīkst, izmantojot savas tiesības, aizskart citu bērnu un pieaugušo tiesības un likumīgās intereses;
- bērnam ir pienākums saudzīgi izturēties pret apkārtējo vidi.

24. pantā noteikti vecāku pienākumi saskaņā ar Civillikumu.

25. pants nosaka vecāku tiesības ierobežot bērna brīvības - bērna tiesības uz privāto dzīvi, bērna drošību un vārda brīvību, lai nodrošinātu bērna attīstību un aizsargātu viņa veselību, aizsargātu sabiedrisko kārtību, iedzīvotāju tikumību un veselību, aizsargātu citu personu brīvības un tiesības.

Civillikuma 1. daļa „Ģimenes tiesības”

177. pantā noteikts, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un gatavojot bērnu sabiedriski lietderīgam darbam). Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.

178. pantā noteikts, ka kopā dzīvojuši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja starp vecākiem rodas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi. 179. pantā noteikts, ka vecāku pienākums ir samērā ar viņu mantas g stāvokli uzturēt bērnu. Šo pienākumu vecāki veic līdz laikam, kamēr bērns var pats par sevi gādāt. Pienākums gādāt A par bērna uzturēšanu nebeidzas, ja bērns dzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem.

183. pantā noteikts, ka bērniem, kamēr tie dzīvo vecāku apgādībā, jāstrādā mājas darbi bez tiesībām prasīt atlīdzību, ja vien tā nav solīta.

Bāriņtiesu likums

17. pantā noteikti bāriņtiesas vispārīgie pienākumi - aizstāvēt bērna intereses, izskatīt iesniegumus un sūdzības par vecāka, aizbildņa, aizgādņa vai audžuģimenes rīcību, kā arī informēt pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgu institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība.

Likums „Par pašvaldībām”

15. panta 23. punktā noteikts, ka katrai pašvaldībai ir jāīsteno bērnu tiesību aizsardzība attiecīgajā administratīvajā teritorijā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

1. panta 1. un 2. punktā noteikts, ka pašvaldības sociālā dienesta uzdevums ir veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām un sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi.

Administratīvo pārkāpumu kodeksa 173.pantā noteikts, ka par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu vecākiem vai personām, kas viņus aizstāj, izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz divdesmit pieciem latiem. Par tādu pašu nodarījumu, ja rezultātā bērns vecumā līdz 16 gadiem izdarījis sīko huligānismu vai lietojis narkotiskās vai psihotropās vielas bez ārstniecības personas norādījuma, vai atradies dzērumā, vai nodarbojies ar ubagošanu, - vecākiem vai personām, kas viņus aizstāj, izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu no divdesmit pieciem līdz piecdesmit latiem.

Minētos dokumentus var atrast, meklējot portālā www.likumi.lv. Noderīga informācija par izglītības jautājumiem atrodama Izglītības un zinātnes ministrijas mājas lapā:

www.izm.gov.lv, Izglītības satura un eksaminācijas centra mājas lapā: www.isec.gov.lv, Valsts jaunatnes iniciatīvu centra mājas lapā: www.vjic.gov.lv. (Par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem Bērnu un ģimenes lietu ministrijas mājas lapā: www.bm.gov.lv) un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (VBTAI) mājas lapā: www.bti.gov.lv (VBTAI regulāri izstrādā dažādus metodiskos ieteikumus, sniedz konsultācijas un katru ceturksni veido mēnešrakstus par aktuāliem jautājumiem bērnu tiesību aizsardzības jomā). Par sociālās dzīves jautājumiem atbildes var meklēt Labklājības ministrijas mājas lapā: www.lm.gov.lv

Padomi:

- 1) ieteicams rīkot diskusiju (situāciju spēli utt.), kurā piedalās vecāki, bērni, skolotāji, ja iespējams, arī kāds jurists, kurā tiek apspriests, kā likumdošanas normas darbojas vai nedarbojas dzīvē; kā to ievērošana varētu padarīt visu iesaistīto pušu savstarpējās attiecības pozitīvākas, cieņpilnākas;
- 2) izstrādāt konkrētu rīcību „pa soļiem” dažādu sarežģītu konfliktsituāciju risinājumam;
- 3) nepieciešams ņemt vērā juridiskos aspektus, izstrādājot skolas iekšējās kārtības noteikumus;
- 4) vēlams organizēt mazās pedagoģiskās padomes sēdes vai izmantot pedagoģu komandu, piesaistot speciālistus, un pārrunāt pedagoģiski grūtas situācijas, kuru risināšanu atvieglo zināšanas likumdošanā un rīcība saskaņā ar likuma normām.

Skolas un ģimenes sadarbības formas

Bērna vēlēšanās mācīties, piedalīties skolas dzīvē un gūt panākumus lielā mērā ir atkarīga no skolotāju, īpaši klases/grupas audzinātāja, prasmes radīt patīkamu, atbalstošu vidi skolā. Pedagogam jārespektē izglītojamo dažādās spējas, personības izpausmes, atšķirīgie sociālie apstākļi ģimenē. Svarīgi radīt iekļaujošu vidi, proti:

- līdz minimumam samazināt izstumto bērnu skaitu;
- skolā izstrādāt principus, metodes, lai apmierinātu katra bērna mācīšanās vajadzības;
- radīt vidi, lai katrs izglītojamais justos tai piederīgs;
- uzlūkot citādību kā resursu, nevis šķērslī;
- vecāki, bērni un skolotāji ir gatavi strādāt kopā savai un skolas attīstībai;
- skola savu ideju īstenošanā iesaistīt vietējo sabiedrību.

Tikai ar gudru pedagoģu prasmi un atsaucīgu vecāku atbalstu skola spēs sniegt cilvēkam dzīvē nepieciešamo, tas ir, ne tikai dos zināšanas, bet arī veidos pasaules uzskatu, iemācīs izglītojamajam piederības izjūtu - savai ģimenei, klasei/grupai, skolai, valstij. Cilvēka attieksme pret kādu dzīves aspektu veidojas konkrētā rīcībā. Pašiem izglītojamajiem ir jāpieliek pūles, lai viņi justos piederīgi kādai noteiktai videi. Tāpēc ļoti būtiski ir veidot kopīgas tradīcijas, kuru atbalstīšanā nozīmīga vieta arī ģimenei.

Ir gadījumi, kad skolotājs var iztikt bez sadarbības ar vecākiem, bet ir 6 apsvērumi, kuru dēļ šī sadarbība ir nepieciešama:

1. sadarbība veicina bērna socializāciju, integrēšanos sabiedrībā;
2. īstajā laikā tiek pamanītas bērna vajadzības un attīstītas spējas;
3. tiek saskaņotas pedagoģiskās prasības pret bērnu;
4. notiek vecāku pedagoģiskā izglītošana, aktualizējot jaunākos pētījumus un nostādnes pedagoģijā un psiholoģijā;
5. veidojas bērnu dzīves sociālā kontrole;
6. bērns iegūst kā personība - pašapziņu, atbalstu savām pūlēm, vecāku sapratni.

Ja sadarbība ir formāla, tai nav nekādas jēgas. Sadarbībai ir jābūt trīspusēji izdevīgai un nozīmīgai. Labākā taciņa uz vecāku sirdīm ir vārdi: „Tā būs daudz labāk jūsu bērnam”. Pēc tam var pateikt, ka tā būs vieglāk arī viņiem." /Ē. Lanka, LU lektore/

Skolotājs sadarbībā ar vecākiem izmanto individuālās, grupālās un frontālās sadarbības formas:

- **individuālās** - rakstiska, telefoniska, elektroniska sazināšanās; atbildes uz jautājumiem; vecāku uzaicinājums uz skolu; individuālās konsultācijas; mājas apmeklējums; pārrunas ar vecākiem;
- **grupālās** – klases/grupu vecāku sapulce; klases/grupu vecāku komiteja/dome; grupu konsultācija;
- **frontālās** - vecāku kopsapulce; ģimeņu vakari; svētki skolā; pārgājieni, ekskursijas; sporta pasākumi; kultūras pasākumu kopapmeklējums; pedagoģiskās izglītības pasākumi u.c.

Pedagogam ļoti elastīgi jānovērtē, kura no sadarbības formām ar katru ģimeni un kurā situācijā būs visefektīvākā. Nav sliktu vai labu sadarbības formu, ir tikai īstajā laikā un pareizajā situācijā izmantotas formas.

Pedagogam vienmēr jāatceras, ka jebkura tikšanās ar vecākiem ir ļoti būtiska sadarbības veidošanā, un tāpēc vienmēr jāatrod laiks jēgpilnai sarunai ar vecākiem.

Padoms: skolotājam jābūt profesionālim un jāspēj stāvēt pāri sadzīviskām ķildām, vecāku augstprātībai, zināšanu trūkumam, personiskai nepatīkai pret kādu ģimeni. Klases/grupas audzinātājam ir jāatrod ceļš pie katras ģimenes, jānovērtē, kāds audzināšanas stils un metodes valda bērna ģimenē. Jāatceras, ka reālajā dzīvē ideālu ģimeņu nav daudz, vecāki, audzinot bērnus, mēdz kļūdīties, arī skolotāji dažkārt mēdz kļūdīties, tāpēc svarīgi izvērtēt savu rīcību un atklātā sarunā atzīt savas kļūdas. Vecāki vienmēr novērtēs godprātīgu, iejūtīgu un taisnīgu skolotāju.

Kā sagatavoties pirmajai tikšanās reizei?

1. Plānojiet tikšanos tā, kā gatavotos mācību stundai. Izstrādājiet savu stāstījumu, īpašu uzmanību pievēršot jautājumiem, kurus vēlaties apspriest, un informācijai, ko sniegsiet vecākiem.
2. Laikus izlemiet tikšanas nolūku! Vai tai ir informatīvs raksturs, vai tā būs saruna par kādu konkrētu problēmu. Aplūkojiet visus materiālus, ieskaitot stundu apmeklētību un skolēna atzīmes, darbu U paraugus, izmantotos mācību līdzekļus, kā arī to, kā izpildīti mājas darbi.
3. Sarunai ieplānojiet konkrētu laiku un centieties to ievērot. Ja šajā laikā neesat sasniedzis paredzēto, E norunājiet nākamo tikšanos, jo svarīgi respektēt vecāku laiku.
4. Izrakstiet jautājumus, kurus vēlaties uzdot, lai ievāktu informāciju. Nepaļaujieties uz atmiņu.
5. Apģērbieties piemēroti. Sevišķi pirmie iespaidi ir paliekoši, un vecāku iespaidus par jums uzzinās bērni.
6. Neatstājiet novārtā klases/grupas telpas estētisko iekārtojumu, jo arī klase/grupas telpas izskats daudz ko liecina par jums.
7. Telpā, kurā notiks saruna, novietojiet vienādus, pieauguša cilvēka augumam atbilstoša lieluma krēslus, lai vecāki justos vienlīdzīgi ar jums. Nesēdieties cienīgi pie sava rakstāmgalda, kamēr vecāki iespiedušies mazos soliņos.
8. Esiet iejūtīgs pret nepilnām ģimenēm, audžuvecākiem, vecvecākiem un bērniem no bērnunama.
9. Atcerieties, ka vecāki ir noraizējušies, pat vairāk nekā jūs. Jūs nosakāt šo situāciju. Savu tikšanos sāciet un beidziet ar smaidu! Mēģiniet darīt visu, lai vecāki justos brīvi - izvēlieties piemērotu uzrunas formu, sauciet bērnu vārdā! Satiekoties sarokojieties!

Apspriedi sāciet ar īsu ievada sarunu! Negaidiet, lai tikšanās vadību uzņemās vecāki! Tas ir jūsu pienākums.

10. Esiet gatavs neizbēgamākajam: „Kā Pēterim veicas?” Daudziem vecākiem tieši šis jautājums ir kā sākums sarunai. Sagatavojiet laikus atbildi, kas ir pozitīva un reizē sarunu vada jums vēlamajā virzienā! Piemēram: „Pēterim ar mācībām veicas labi, bet esmu norūpējies par viņa attiecībām ar klasesbiedriem...”
11. Nekad neizvirziet problēmu, nepastāstot, kā jūs to esat mēģinājis un turpināsi risināt! Iesakiet, ko vecāki varētu darīt lietas labā, palūdziet arī vecākus izteikt savus priekšlikumus. Nekad neatstājiet ar skolu saistītas problēmas tikai vecāku pārziņā! Tās ir arī jūsējās.
12. Rūpīgi ieklausieties vecāku teiktajā, noskaidrojiet jautājumus, lai nerastos pārpratumi sarunas laikā. Esiet skaidrībā par to, ko vecāki no jums sagaida. Ja tas nesaskan ar reālajām iespējām, pasakiet to! Sarunas beigās summējiet teikto un norunāto.
13. Esiet atbalstošs! Būt vecākiem ir ļoti sarežģīti. Skolotājs, kurš vairo vecākus bērna problēmā, iespējams, pats nav bijis vecāks. Apstākļi var būt dažādi, un vecāki parasti pūlas, cik vien var. Savukārt dažreiz vecāki uzskata, ka bērna problēmā vainojams skolotājs. Mēs zinām, ka tā nav taisnība. Visi šai procesā iesaistītie ir vienlīdz atbildīgi, un visiem ir jāsadarbojas.
14. Esiet gatavs apstiprināt savu atbildību par izglītojamā mācību procesu skolā! Katrs izglītojamais var mācīties, un jums kā profesionālim jāatrod un jāīsteno metodes, kas to veicinātu. Vecāki var kaut ko ieteikt, bet atbildīgs esat tikai jūs pats. Necentieties šo nastu uzvelt vecākiem. Ja vecākiem jāieņem skolotāja loma, kā, piemēram, palīdzot bērnam tikt galā ar pārmērīgi grūtiem mājasdarbiem, tad rodas nedabiska mācību situācija, kas parasti ir neproduktīva vai pat kaitīga vecāku un bērnu savstarpējām attiecībām.
15. Sarunas gaitā jums jāapzinās sava ķermeņa valoda. Vai laiku pa laikam ielūkosieties pulkstenī, vai skatīsieties sarunas biedram acīs?
16. Tikšanos vajadzētu beigt cerīgā noskaņā. Aiciniet uzturēt turpmākus sakarus! Pateicieties par ierašanos.
17. Tiekoties ar nelabvēlīgi noskaņotiem vecākiem, ļaujiet viņiem visu izteikt! Pajautājiet, kas tieši vecākus nomāc, un uzmanīgi noklausieties. Tad mierīgā balsī atkārtojiet situāciju, pievienojot savu viedokli. Ieturiet mieru. Ja tomēr sarunu grūti vai pat neiespējami turpināt, izbeidziet to un iesakiet citu tikšanās reizi.
18. Apsveriet iespēju izglītojamajam pašam piedalīties apspriedē! Tas varētu sekmēt atklātu sarunu un labvēlīgu tās iznākumu.
19. Pēc tikšanās īsi pierakstiet piezīmes par tās gaitu! Vai panācāt vēlamo? Vai vecāki izprata jūsu teikto? Kādi problēmas risinājuma veidi tika ieteikti? Vai vienojāties par nākamo tikšanos? Kādu rīcību no jums sagaida vecāki pēc šīs sarunas?

Izvēloties sadarbības formas, skolotājam jānovērtē vecāku izglītības līmenis, piemēram, ja klasē ir daudz vecāku ar augstāko izglītību, viņu izglītošanai izmantosiet citus resursus, salīdzinājumā, ja klasē vairākumā ir mazāk izglītotu vecāku.

Skolā tiek izmantotas dažādas sadarbības formas, piemēram,

- sistemātiska vecāku izglītošana - vieslektoru līdzdalība vecāku sapulcēs, kopīgos pasākumos, kur apspriež vecākiem aktuālus jautājumus (bērnu vecumposmu krīzes, atkarības jautājumi un preventīvie pasākumi utt.);
- līgumu slēgšana ar vecākiem vidusskolas posmā - trīspusīga, mērķtiecīga, sistemātiska, kas akceptēta gan rakstiski, gan mutvārdos;
- jauno tehnoloģiju izmantošana - īsziņa mobilajā telefonā, e-pasta vēstulīte, e-klase, portāli: www.e-skola.lv; www.skolas.lv u.c. ;
- īpašo nedēļu organizēšana - vecāku piedalīšanās mācību stundās; regulāras vecāku dienas, pēcpusdienas organizēšana noteiktā laikā;

- anonīmā pastkastīte - izglītojamais iemet kastītē savu vecāku anonīmu vēstuli, lai novērstu kādu radušos problēmu. Varbūt citādi vecāks neuzdrošinās runāt par šo problēmu;
- vecāku iesaistīšana kopīgos pasākumos (skolas uzpošanas talkas, ekskursijas, sporta sacensības). Padoms: neviena no minētajām sadarbības formām nedos vēlamos rezultātus, ja vecāki nezinās vai nesapratīs radušos situāciju - pieredze nav tas pats, kas zināšanās (pedagoģiskajās, psiholoģiskajās) balstīta situācijas izpratne;
- skolotājs nebūs kompetents, nespēs vai negribēs prognozēt situāciju;
- izglītojamais nevēlēsies sadarboties ar skolotāju un vecākiem tandēmā.

Lai iecerētais sadarbības modelis darbotos, ir svarīgi vienoties par kopīgu mērķi un uzdevumiem tā sasniegšanā. Modelis darbosies, ja skolotājs, vecāki, izglītojamais apzināsies šo vienoto mērķi.

Kā izvērtēt sadarbības formu efektivitāti? Veicot skolas un ģimenes sadarbības analīzi, izmantota tiek anketēšana, aptaujas, tikšanās, diskusijas, grupu darbs, dažādas praktiskās aktivitātes un tos izvērtē pēc šādiem kritērijiem:

1) pēc sadarbības formām:

- vecāku dienas, to apmeklējums, organizēšanas un norises kvalitāte;
- vecāku klubiņa darbs „Vecāki vecākiem”;
- klases/grupas vecāku sapulces, sadarbība ar klases/grupu audzinātāju;
- informatīvie materiāli vecākiem, savlaicīga vecāku informēšana;
- vecāku iesaistīšana dažādās skolas aktivitātēs;
- atbalsta sniegšana vecākiem pedagoģiski izglītojošos jautājumos;
- vecāku sniegtais atbalsts skolai;
- atvērto durvju dienas vecākiem.

2) pēc obligātās dokumentācijas:

- klases/grupas audzinātāja un klases/grupu izglītojamo ģimeņu sadarbības plāns, sapulču protokoli, darba atskaides;
- skolēnu dienasgrāmatas - saziņa ar vecākiem;
- skolas vadības līmenī - pēc sadarbības plānošanas (skolas padome) vecāku dienu protokoli.

**Ieteicamās anketas un apkopojuma modeļus skat. pielikumā*

Veiksmīgu un produktīvu skolas un ģimenes sadarbību veicina:

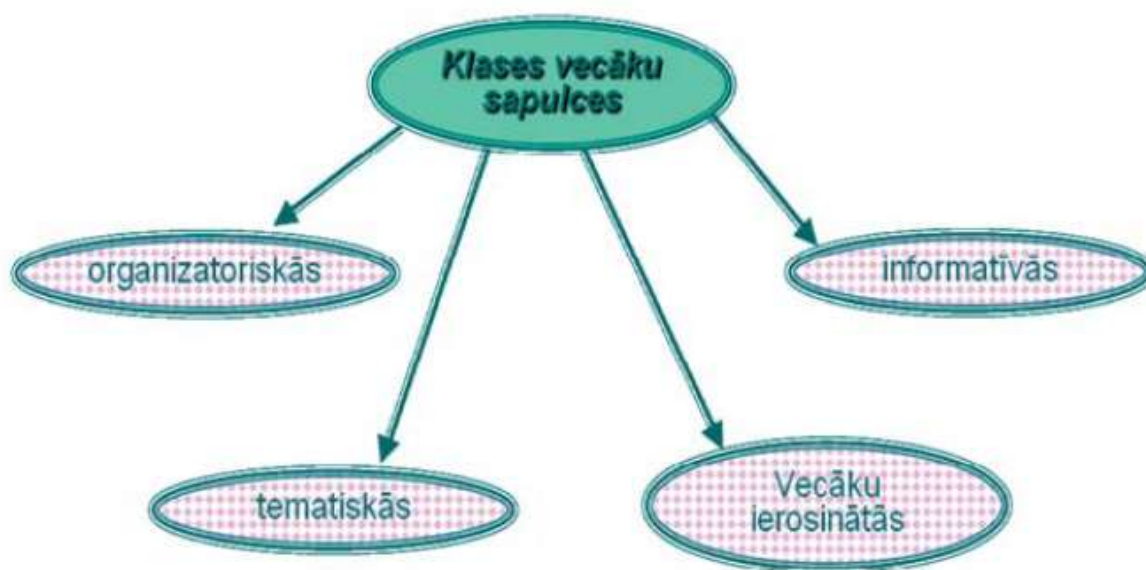
- mierīga, draudzīga, konstruktīva attieksme vienam pret otru,
- vecāku dienas, piemēram, katra mēneša noteiktā dienā,
- vecāku vadītas mācību un klases/grupu stundas,
- vecāku kā konsultantu piesaistīšana,
- vecāku sapulces, diskusijas, apmācība,
- svētki, pasākumi skolā, iesaistot vecākus,
- kopīgi izbraukumi, teātra, izstāžu apmeklējumi,
- mājasdarbi bērniem kopā ar vecākiem,
- ģimenes stūrīši klasē,
- vecāku informēšana pa tālruni,
- sarakste,
- skolas avīzes, žurnāli, hronikas,
- glīti noformēti, pārdomāti ielūgumi uz skolas pasākumiem vai sapulcēm,
- pateicība vecākiem par labi audzinātiem bērniem, par atbalsta sniegšanu skolai.

Viena no populārākajām frontālajām sadarbības formām ir vecāku sapulce, bet tā nedrīkstētu kļūt par vienīgo sadarbības formu. Lai arī sapulce ir viena no tradicionālajām skolas un vecāku sadarbības formām, tā nedrīkst kļūt par garlaicīgu, bezpersonisku pasākumu, kurā tiek sniegta tikai informācija. Svarīgi, lai vecāki nebūtu pasīvi klausītāji, bet gan savas pieredzes izteicēji, audzināšanas līdzdalībnieki. Sapulču satura dažādošana, uzaicinot speciālistus, kas var strādāt kopā ar vecākiem par viņus satraucošām tēmām, mācību priekšmetu skolotājus, pašvaldības speciālistus u. tml. Līdz ar to vecāku sapulce pārveidojas citā formā – tā ir tikšanās, diskusija, domu apmaiņa, un tiek laužts iesīkstējies stereotips – vecāku sapulcē par manu bērnu neko labu nepateiks.

Mūsdienās ir mainījusies un pilnveidojusies skolotāja un vecāku loma, organizējot sapulci. Skolotājs ir:

- informācijas sniedzējs,
- sadarbības partneris,
- eksperts,
- komandas dalībnieks utt.

Klases/grupas sapulces var būt ļoti dažādas (sk. shēmu).

Sapulces veids nosaka, kādas metodes sapulces vadīšanai izvēlas:

- lekcija,
- darbs grupās,
- problēmsituācijas risināšana, piedaloties vecākiem, bērniem, skolotājiem,
- koncerts, izrāde, izstāde,
- sapulces vadītājs – vecāks,
- situāciju izpēte,
- sapulces vadītāji – skolēni,
- darbs ar ierakstu (video, audio materiāls),
- praktiskā nodarbība – darbnīca.

Padoms: pirms nolemjat rīkot sapulci, padomājiet par tās nepieciešamību un izplānojiet tās gaitu.

Sapulces struktūra

- sapulces **mērķis** (ko skolotājs grib sasniegt ar šīs sapulces palīdzību - vecāku savstarpējā iepazīstināšana, informēšana par skolas mācību un audzināšanas darba uzdevumiem; vecāku pedagoģiskā izglītošana; vecāku informēšana par pārmaiņām izglītības sistēmā; iepazīstināšana ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu; pieredzes apmaiņas organizēšana; vecāku iepazīstināšana ar bērnu sasniegumiem; aktuālu jautājumu risināšana; problēmu risināšana);
- sapulces **saturs** (par ko un kā skolotājs vai kāds cits sapulcē runās);
- vadīšanas **metodes** (kuras būs visefektīvākās metodes sapulces mērķa sasniegšanai);
- **līdzekļi** (kādi resursi tiks izmantoti un kur ņemt līdzekļus);
- **rezultāts** (kā sasniegts mērķis).

Gatavojoties sapulcei, jāpārdomā, kā un cik laicīgi tiks uzaicināti vecāki, kurā telpā sapulce notiks un cik lielā mērā telpa norādīs, ka tiek gaidīti konkrētās klases/grupas izglītojamo vecāki, ko darīs vecāki, ja tie būs atnākuši ātrāk (varbūt aplūkos savu bērnu darbus, varbūt paklausīsies relaksējošu mūziku u. tml.).

Klases/grupas audzinātājam sapulces telpā jāierodas laicīgi un jāsagaida vecāki. Sapulcei jānorit konstruktīvi, bez liekas pļāpāšanas, un tās vadītājam jāieklaujas plānotajā laikā. Pēc sapulces individuāli jāaprunājas ar tiem vecākiem, kuri to vēlas.

Sapulces norise būs atkarīga no

- izvirzītā mērķa;
- sapulces veida;
- izvēlētajām darba metodēm;
- personām, kas piedalās sapulcē - viesi, lektori, speciālisti, utt.
- "grūtās" sapulces nedrīkst pārvērst par negatīvā uzskaitījumu un pazemojumu virkni. Svarīgāk lūgt talkā vecākus un kopīgi meklēt risinājumus.

Padoms: sapulces sagatavošanā ievērojiet dažus noteikumus, un vecāki nāks uz sapulcēm ar prieku.

- ***Pirmais noteikums.***
Sapulces temats - aktuāls vecākiem!
- ***Otrais noteikums.***
Vecāku sapulces norises laiks - vecākiem piemērots!
- ***Trešais noteikums.***
Vecākiem ir jāzina sapulces norises plānojums.
- ***Ceturtais noteikums.***
Skolotāja un vecāku saskarsmei ir jābūt taktiskai.
- ***Piektais noteikums.***
Vecāku sapulce nedrīkst kļūt par slogu vecākiem.
- ***Sestais noteikums.***
Sapulcei ir jābūt pedagoģiski vērtīgai un labi sagatavotai.

Vecāku sapulce ļauj skolotājiem labāk iepazīt vecākus un novērtēt viņus kā sadarbības partnerus.

Skolas padome - skolas un ģimenes sadarbības veicinātāja

Skolas padome ir vēl viena iespēja, kā iesaistīt vecākus mācību un audzināšanas darbā un kopā ar viņiem pieņemt atbildīgus lēmumus par skolā notiekošo procesu, izstrādāt skolas attīstības vīziju. Šajā padomē koleģiāli sadarbojas skolotāji, vecāki un skolēni. Šādi darbojoties, vecāki kļūst līdzatbildīgi lēmumu pieņemšanā, kā arī spēj motivēt citus 2 vecākus kopīgai sadarbībai.

Skolās, kurās veiksmīgi organizēts padomes darbs, parasti ir vieglāk atrisināt sarežģītus jautājumus, kuri saistīti ar izglītojamo sekmēm un uzvedību, vieglāk rast dialogu ar vecākiem, kuri nevēlas izprast skolas pedagogu prasības un bieži vien risinājumu meklē, radot konfliktsituācijas.

Vispārējās izglītības likuma 13. pantā ir teikts:

(1) Sabiedrības, pašvaldības un vecāku sadarbības nodrošināšanai tiek izveidota izglītības iestādes padome. Tā darbojas saskaņā ar padomes nolikumu, un tās sastāvā var būt:

- 1) izglītības iestādes vadītājs,
- 2) pedagogu pārstāvji,
- 3) pašvaldības pārstāvji,
- 4) izglītības iestādes dibinātājs,
- 5) vecāku pārstāvji,
- 6) izglītojamo pārstāvji

(2) Vecāku pārstāvjiem izglītības iestādes padomes sastāvā jābūt vairākumā. Padomes vadītāju ievēlē no vecāku pārstāvju vidus.

(3) Izglītības iestādes padome:

- 1) izstrādā priekšlikumus izglītības iestādes attīstības plānam;
- 2) veicina izglītības iestādes atbalsta fondu darbību;
- 3) risina ar izglītības iestādes rīkotajiem pasākumiem saistītus organizatoriskus jautājumus;

(4) veic izglītības iestādē pieņemto ziedojumu uzskaiti, lemj par to izlietošanu un sniedz pārskatu par to vecāku pilnsapulcei;

(5) veic citus padomes nolikumā paredzētus uzdevumus.

Veidojot Skolas padomi, jāņem vērā, ka tā ir koleģiāla institūcija, kura

- balsta savu darbību uz atklātības un cieņas principiem;
- nodrošina sadarbību ar skolēnu vecākiem;
- nodrošina skolas attīstības programmas izstrādi un pilnveidi;
- darbības īstenošanai piesaista skolas Nolikumā paredzētos papildu finanšu un materiālos līdzekļus;
- pieņem lēmumus ar balsu vairākumu (sanāksmē jāpiedalās vismaz pusei tās locekļu) un ar tiem iepazīstina visu skolas kolektīvu.

Skolā ir izstrādāts Skolas padomes nolikums, kurā definētas Skolas padomes kompetences, tās sastāvs un organizatoriskā struktūra, darba organizācijas principi, dokumentācija (skolas Nolikums, apstiprināts Skolas padomes locekļu saraksts, padomes darba plāns un sēžu protokoli).

Padoms: popularizēt skolā padomes darbību, tās panākumus un ieguldījumu skolas attīstībā. Svarīgi, lai padomes locekļi izjustu skolas administrācijas, pedagogu atbalstu un būtu pārliecināti, ka darbošanās padomē nebūs formāla lieta, bet gan labas gribas pasākums, kas veicinās skolas attīstību. Vecākiem jāzina, ka viņu idejas tiks uzklausītas, apspriestas un kopīgi meklētas iespējas, kā tās realizēt. Sarīkojiet padomes locekļiem kādu pārsteigumu - apsveiciet

svētkos, uzaiciniet uz sarunu pie kafijas tases u. tml.. Tā viņi jutīsies novērtēti un vēlēties vēl vairāk ieguldīt kopīgajā darbā.

Ģimenes izpēte

Lai skolotājs varētu izvēlēties konkrētas sadarbības formas, svarīgi izpētīt ģimeni, noskaidrot, cik lielā mērā bērna vecāki uzticas skolai un ir gatavi sadarbībai.

"... Ģimene - tā ir vide, kurā aug bērns. Vienā ziņā tā jau ir sava veida pirmā pedagoģiskā laboratorija, kurā bērns apgūst ^T tos dzīves aspektus, kas veido savstarpējo attiecību, vērtību, pašapziņas, atbildības un motivācijas pamatus. Laika gaitā šajā kontekstā attīstās un nostiprinās pirmie uzvedības modeļi, veidojas bērna izpratne par to, kā cilvēki mijiedarbojas. Bērna dzīvē nav tāda brīža, kad viņš neiegūtu jaunus iespaidus, zināšanas, attieksmes, kad viņš nemācītos. Viss, kas norisinās viņam apkārt, viss ko viņš dara, ir viņa individuālās attīstības iespējas, dzīves un pieredzes skola." / Alīda Samusēviča, LPA profesore/

Klases/grupas audzinātājam un priekšmetu skolotājiem ir jāveido priekšstats par izglītojamā ģimeni, jo tas palīdz vieglāk izprast izglītojamā uzvedību, mācīšanās problēmas, prasmi iekļauties klases/grupas kolektīvā.

Saņemot audzināšanā klasi/grupu, klases/grupas audzinātājam jāveic formālā izpēte, proti, jāiepazīstas ar izglītojamā dokumentiem, ja iespējams, jāaprunājas ar bērnudārza audzinātāju (1.klases audzinātājs), iepriekšējo audzinātāju (ja pārņem klasi audzināt sākumskolā, pamatskolā, vidusskolā). Jāiegūst pēc iespējas vairāk informācijas (svarīgi zināt par ģimenes struktūru, materiālo nodrošinātību u.tml.). Dažkārt klases audzinātājam jāgriežas pēc palīdzības pie skolas psihologa, ja bērnam ģimenē ir nelabvēlīgi apstākļi.

Tomēr skolotājam visvairāk par ģimeni pateiks tiešie vērojumi ikdienā, individuālas sarunas ar vecākiem, dažādas aptaujas laika gaitā, vecāku vēlme vai, gluži otrādi, nevēlēšanās sadarboties.

Bieži vien vecākiem, kuri negrib sadarboties ar skolu, ir gan objektīvi, gan subjektīvi iemesli. Viņus varētu iedalīt vairākās grupās.

1. Vecāki, kuri neiesaistās sadarbībā ar skolu un nepievērš pietiekamu uzmanību bērna audzināšanai:
 - aizņemtie darbā,
 - slimo paši vai citi ģimenes locekļi,
 - alkoholiķi, narkomāni u. c. atkarību ietekmētie,
 - sektanti,
 - aizņemtie ar savu karjeru (bērni - traucēklis personisko mērķu sasniegšanai),
 - sociāli maznodrošināti un mazizglītoti vecāki.
2. Kritiskie vecāki:
 - augsts, neadekvāts pašnovērtējums,
 - augstāka pedagoģiskā kompetence par skolotāja kompetenci,
 - vecāki ar psihiskiem defektiem,
 - „aklas mīlestības” pārņemti vecāki.
3. Vecāki, kuri nopietni un atbildīgi izturas pret sava bērna audzināšanu, bet skolā nesaskata sadarbības partneri:
 - pārliecināti, ka viņus nesapratīs,
 - stereotipi, kas ietekmē uzticēšanos skolai,

- vecāku dzīves pieredze lielāka nekā skolotājam,
- bailes un neprasme kontaktēties ar svešiem cilvēkiem.

Tikai apzinoties, kāds sadarbības partneris ir vecāks, skolotājs objektīvi var plānot sadarbības iespējas ar katru ģimeni. Lai tuvāk iepazītu ģimeni, skolotājs savā izpētes darbā līdztekus novērošanai izmanto arī anketēšanu u. c. izpētes formas.

**Daži piemēri no Latvijas skolotāju pieredzes- skat. pielikumā*

Ieteicamā literatūra

Katram skolotājam sadarbībā jāmeklē sava pieeja, bet vienmēr lieti noder citu kolēģu, pētnieku pieredzes idejas, lai tās papildinātu un izmantotu sev noderīgās, tāpēc piedāvājam literatūras sarakstu par šo tēmu.

1. Azarovs J. *Ģimenes pedagoģija*. - R.: Zvaigzne, 1986.
2. Baldiņš A., Raževa A. *Skolas un ģimenes sadarbība*. - R.: Pētergailis, 2001.
3. Berns E. *Spēles, ko spēlē cilvēki*. - R.: SIA Birojs, 2000.
4. Cernova A. *Bērnu psiholoģiskā gatavība skolai // Skolotājs* - 2001. - Nr.4 (28)
5. Denijs R. *Prasme sazināties un uzstāties*. - R.: Jāņa Rozes Apgāds, 2002.
6. Freidenfelds I., Ūsiņš V. *Mācību procesa pilnveide*. - R.: Zvaigzne, 1985.
7. Ģimene/ A.Studentes redakcija. - R.: Zvaigzne, 1982.
8. Ja ģimenē pusaudzis/ Z.Upmanes un A.Šponas redakcija. - R.: Zvaigzne, 1987.
9. Jaunais skolotājs. R.: IAC, 2006.
10. Kārnegijs D. *Kā iegūt draugus un iepatikties cilvēkiem*. - R.: SIA „J. I. V.”, 2002.
11. Kovaļovs S. *Ģimenes attiecību psiholoģija*. - R.: Zvaigzne, 1990.
12. Lieģeniece D. *Ievads andragoģijā*. - R.: RaKa, 2002.
13. Makarenko A. *Grāmata vecākiem*. - R.: Zvaigzne, 1987.
14. Milts A., Burāne K., Rocēna I., Tiltiņa I. *Praktiskā ētika*. - R.: Rozes apgāds, 1998.
15. Naika A. *Noticēt sev*. - R.: Zvaigzne ABC, 1998.
16. Nīmante D. *Klasvadība*. - R.: Zvaigzne ABC,
17. Pagraba E. *Klases audzinātājam darbā ar vecākiem, bērniem un sevi pašu*. - R.: Pētergailis, 2006.
18. Plotnieks I. *Psiholoģija ģimenē*. - R.: Zvaigzne, 1988.
19. Prindule L. *Bērnu psihiskās attīstības vecumposma psiholoģija, 1.daļa*. -Liepāja, LPI 1994.
20. *Psiholoģijas vārdnīca*. - R.: Mācību grāmata, 1999.
21. Rudņeckā Z., Ukstiņa R., Elme A. *Ģimeņu izglītība sociālajā pedagoģijā*. - R.: RaKa, 2002.
22. Selje H. *Mana mūža stress*. - R.: Zvaigzne, 1983.
23. Senko V. *Darbs ar grūti audzināmiem bērniem*. - R.: Zvaigzne, 1978.
24. Svence G. *Attīstības psiholoģija*. - R.: Zvaigzne ABC, 1999.
25. Veilers P. *Kreativitāte - tavas veiksmes atslēga*. - R.: Jumava, 2001.
26. Smita H. *Vai tavs bērns ir laimīgs?* - R.: Kontinents, 2001.

Skolas, sociālā dienesta, bāriņtiesas un citu iestāžu kompetence starpinstitucionālajā sadarbībā, veicot preventīvo darbu un risinot vardarbības gadījumus pret bērnu

Starpinstitucionālā sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti - bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, sabiedriskas organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu bērniem, kā arī darba devēji veiksmīgi varētu īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības (piemēram, bērna drošību, aizsardzību, tiesības uz izglītību, tiesības būt pasargātam no fiziskas, garīgas un seksuālas ekspluatācijas).

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta pirmajā daļā noteikts, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

Nevienai no bērna tiesību nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām nav visu nepieciešamo zināšanu, prasmju vai līdzekļu, kas vajadzīgi problēmas atrisināšanai. Katra no iesaistītajām institūcijām ir kompetenta pieņemt lēmumu kādā noteiktā aspektā. Skola nodrošina mācību un audzināšanas procesu, kā arī sniedz bērnam atbalstu, sociālais dienests sniedz finansiālu un psihosociālu atbalstu, bāriņtiesa lemj par nepieciešamību atņemt vecākiem aprūpes tiesības un lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, ārstniecības iestāde sniedz bērnam nepieciešamo medicīnisko palīdzību, policija veic izmeklēšanas darbības un nodrošina likumpārkāpumu profilakses darbu.

Risinot vardarbībā cietuša bērna tiesību aizsardzības jautājumus, nepieciešams ņemt vērā šādus aspektus:

- ✓ bērna tūlītējās vajadzības, kā arī ilgtermiņa vajadzības (vajadzību pēc drošības, aprūpes un īpašas palīdzības),
- ✓ noderīgas informācijas apmaiņas nepieciešamība, kas palīdz nodrošināt tūlītēju un pastāvīgu bērna drošību,
- ✓ ir nepieciešams viens speciālists, kurš vada darbu ar konkrēto gadījumu un koordinē sadarbību,
- ✓ starpinstitucionālā novērtēšana un izpētes plānošana vislabāk atbilst bērna interesēm, kā arī nodrošina resursu pieejamību.

Starpinstitucionālā sadarbība balstās uz starpprofesionālu komandas darbu, kurā piedalās visu kompetento institūciju pārstāvji. Starpprofesionālu komanda ir dažādu disciplīnu profesionāļu grupa, kurai ir kopējs mērķis kvalitatīva pakalpojuma sniegšanā klientam un pēc iespējas labāks problēmsituācijas risinājums. Ar starpinstitucionālās komandas sadarbību var piesaistīt nepieciešamos resursus bērna problēmas risināšanā.

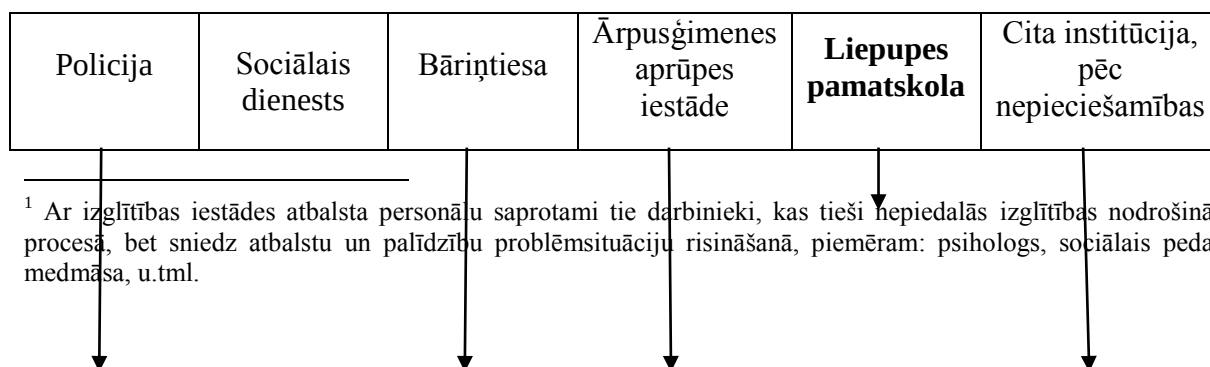
Starpinstitucionālo **sadarbības mehānismu**, starp skolu, sociālo dienestu, policiju **var noteikt pašvaldība, izdodot rīkojumu vai iekļaujot minēto jautājumu saistošajos noteikumos.**

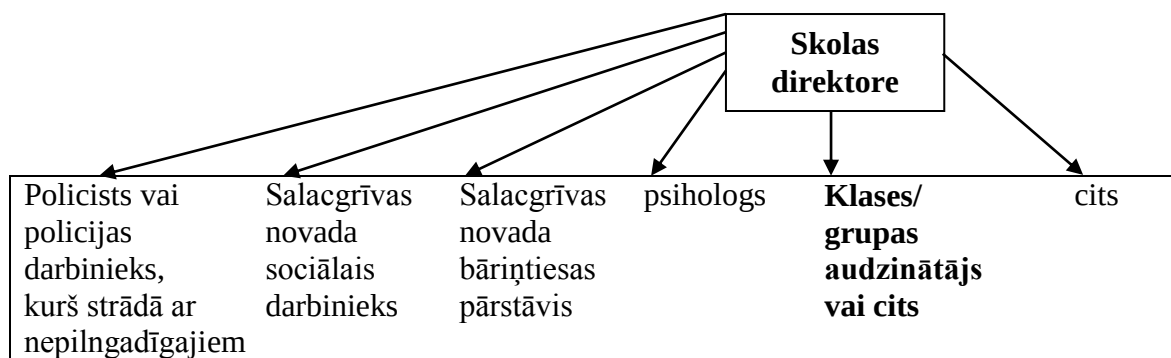
Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē skolu

1. Klases/grupas audzinātājs sazinās ar vecākiem, lai noskaidrotu skolas kavējumu cēloni.
2. Kad bērns ierodas skolā, klases/grupas audzinātājs uzklausā bērna viedokli par situāciju.
3. Klases/grupas audzinātājs sadarbībā ar citiem skolas pedagogiem veic izglītojamā novērošanu klasē.
4. Situācijas, par kurām klase/grupas audzinātājam nekavējoties jāziņo sociālajam pedagogam vai skolas administrācijai:
 - aizdomas, ka bērns cieš no emocionālas, fiziskas vai seksuālas vardarbības,
 - saņemta informācija, ka bērns nav nakšņojis mājās,
 - klases/grupas audzinātājs pamanījis, ka bērna uzvedība izmainījusies (piemēram, uzvedība kļuvusi izaicinoša, rupja, bērns noslēdzies sevī, ir drūms),
 - klases/grupas audzinātājs pamanījis, ka bērnam nav sezonai piemērots apģērbs, mācību līdzekļi, vai arī bērns nav ēdis.
5. Ja vecāki par problēmsituāciju ir informēti gan mutiski, gan rakstiski (sagatavojot oficiālu vēstuli), bet neattaisnotie kavējumi turpinās, klases/grupas audzinātājs nedēļas laikā informē skolas administrācijas pārstāvi (direktora vietnieks/ce mācību vai audzināšanas jautājumos).
6. Direktora vietnieks sadarbībā ar skolas atbalsta personālu¹, klases audzinātāju un vecākiem analizē bērna neattaisnoto kavējumu cēloņus izmantojot gan izglītojamo rakstveida paskaidrojumus, gan anketēšanu, gan individuālas sarunas, var veikt arī mājas apmeklējumus. Minētie uzdevumi tiek sadalīti speciālistiem skolā. *Piemēram, psihologs veic anketēšanu mikroklimata izpētei klasē un individuālas sarunas, klases audzinātājs veic mājas apmeklējumu, novērojumus.*
Šādas analīzes mērķis ir apzināt vai izslēgt kavējumu cēloņus skolas vidē, piemēram, vienaudžu vardarbību.
7. Darba gaitā ir jāizvērtē vairāki iespējamie problēmas cēloņi, kas var būt saistīti ar:
 - Problēmām skolā (skatīt situāciju A1);
 - Bērna individuālo situāciju (veselības problēmas, mācību un uzvedības traucējumi, individuālas problēmas jeb pārdzīvojumi, kas saistīti ar attīstības vai traumatisko krīzi, u.c.) (skatīt situāciju A2);
 - Problēmām ģimenē (skatīt situāciju A3).

Iespējama ir situācija, kad problēmas ir saistītas ar vairākiem cēloņiem, piemēram, vecāku atkarība no alkohola, nerūpēšanās par bērnu, mācību un uzvedības traucējumi - problēmas izglītības iestādē.
8. Problēmas risināšanai skola pēc nepieciešamības sadarbojas ar pašvaldības sociālā dienesta, bāriņtiesas vai policijas pārstāvjiem. Šajā gadījumā starpinstitucionālās komandas vadītājs ir skola. (skatīt attēlu Nr.1)

Attēls Nr.1

!!!Darbā ar bērnu problēmsituācijas risināšanā jāievēro konfidencialitāte. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto, informācija, kuru par bērnu ieguvis bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas.

9. Tad, kad bērns atgriežas skolā, būtu vēlams izstrādāt plānu izglītojamā adaptācijai, informējot par to priekšmetu skolotājus.

Situācija A1

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē Liepupes pamatskolu: Problēmas skolā:

1. Klases/grupas audzinātājs veic novērojumus, informē psihologu un/vai skolas vadību ar lūgumu iesaistīties problēmas identificēšanas procesā.
2. Bērnu nepieciešams uz klausīt (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).
3. Izpētes gaitā jāizanalizē un jāizvērtē iespējamie cēloņi skolā. Šādi cēloņi var būt:

3.1. emocionāla, fiziska vai seksuāla vardarbība starp bērniem

Emocionālā un fiziskā vardarbība starp bērniem var būt ļoti traumējoša un atstāt tālejošas sekas. Tādēļ klases/grupas audzinātājam un priekšmetu skolotājiem sanākot kopā būtu jāapkopo savi novērojumi par izmaiņām klases/grupas mikroklimatā (konflikti, draugu grupas, izstumtie bērni).

Ja tiek identificēta vardarbība starp bērniem (vienaudžu vardarbība):

- Klase/grupas audzinātājs nekavējoties piesaista psihologu mikroklimata izpētei klasē/grupā;
- atbalsta personāls sadarbībā ar klases/grupas audzinātāju izstrādā plānu mikroklimata uzlabošanai klasē/grupā. Darbu ar klasgrupu veic psihologs un klases audzinātājs pēc vienota plāna;
- bērnam, kurš ir upuris, saskaņojot ar vecākiem, tiek piedāvāta iespēja saņemt individuālas psihologa konsultācijas;
- bērnam, kurš ir varmāka, arī jāsniedz nepieciešamais atbalsts un palīdzība, lai viņš saprastu savas rīcības sekas (sarunas var veikt klases/grupas audzinātājs vai psihologs);
- psihologam būtu jāpiedalās gan pedagoga, gan vecāku sapulcē, lai skaidrotu radušos situāciju un sniegtu nepieciešamo atbalstu;
- vienaudžu vardarbības mazināšanai nepieciešams arī regulārs preventīvais darbs, kas tiek īstenots ar audzināšanas plāna palīdzību, izmantojot gan atbalsta personālu, gan pedagogus, darbam ar bērniem var pieaicināt arī policijas pārstāvjus.

3.2. konfliktējošas attiecības ar pedagogu vai vairākiem pedagogiem

(iespējama emocionālā vai cita veida vardarbība)

Konfliktējošām attiecībām ar pedagogiem bieži vien pamatā ir neiecietīga attieksme, kas var būt gan no pedagoga puses, gan no izglītojamā puses. Nerisināts konflikts var pārvērsties par emocionālu vardarbību, vai par fizisku vardarbību. Līdz ar to būtu nepieciešams izprast to, ka viedokļu sadursme ir normāla un pat vēlama pedagoģiskā procesa sastāvdaļa, jo skolotājs nepārtraukti rosina izglītojamos pārvarēt sevi, mācīties ko jaunu, darīt ko neparastu. Svarīgi ir izprast - kāpēc bērns tā rīkojās. Piemēram, izglītojamie, kuri ir rupji un agresīvi, bieži vien cieš no vecāku emocionālas vardarbības vai pamešanas novārtā. Reizēm arī mācību viela izglītojamajam var būt par sarežģītu un ar agresīvu uzvedību viņš izsaka savu neapmierinātību, ka nevar būt tikpat labs kā citi. Vienlaikus arī skolotāja attieksme var radīt bērnam nedrošības sajūtu, ka viņš ir nesaprasts un nepieņemts. Izglītojamais var nesaskatīt progresu savās zināšanās un prasmēs.

Ja tiek identificēta konfliktsituācija starp pedagogu vai pedagogiem un bērnu:

- situācijā, kad pastāv konflikts starp kādu no pedagogiem un bērnu var palīdzēt gan klases/grupas audzinātājs, psihologs, arī skolas administrācija;
- sākotnēji ir jāapzina konfliktējošās puses, jāizplāno sarunas gaita, jāizvirza konkrēti noteikumi sarunai un jāmēģina panākt konfliktējošo pušu vienošanās;

- uzklausot abas puses jāmēģina izprast, kādi ir bērna uzvedības cēloņi, vai tie ir bērna individuālie pārdzīvojumi vai bērna pamešana novārtā, vai citas problēmas, kas var būt saistītas arī ar pedagoga kompetences trūkumu;
- pedagogam ir tiesības vērsties pēc palīdzības pie psihologa, ja viņš vēlas izrunāties par saviem pārdzīvojumiem saistībā ar esošo konfliktu;
- lai mazinātu spiedi, kas rodas saskarsmes procesā ar bērniem, skolas administrācijai būtu nepieciešams pedagogiem nodrošināt supervīzijas (atbalsta pasākumus), arī izvērtēt iespēju nodrošināt izglītojošus pasākumus, kas tiktu vērsti uz profesionālo kompetenču attīstīšanu, ietverot konfliktu risināšanas prasmes, sadarbības prasmes, pašpalīdzības prasmes darbam ar bērniem.

Situācija A2

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē skolu: Bērna individuālā situācija

Ar bērna individuālo situāciju jāsaprot piemēram, veselības problēmas, mācību un uzvedības traucējumi, individuāli pārdzīvojumi, kas saistīti ar attīstības vai traumatisko krīzi, bērna izdarīti pārkāpumi.

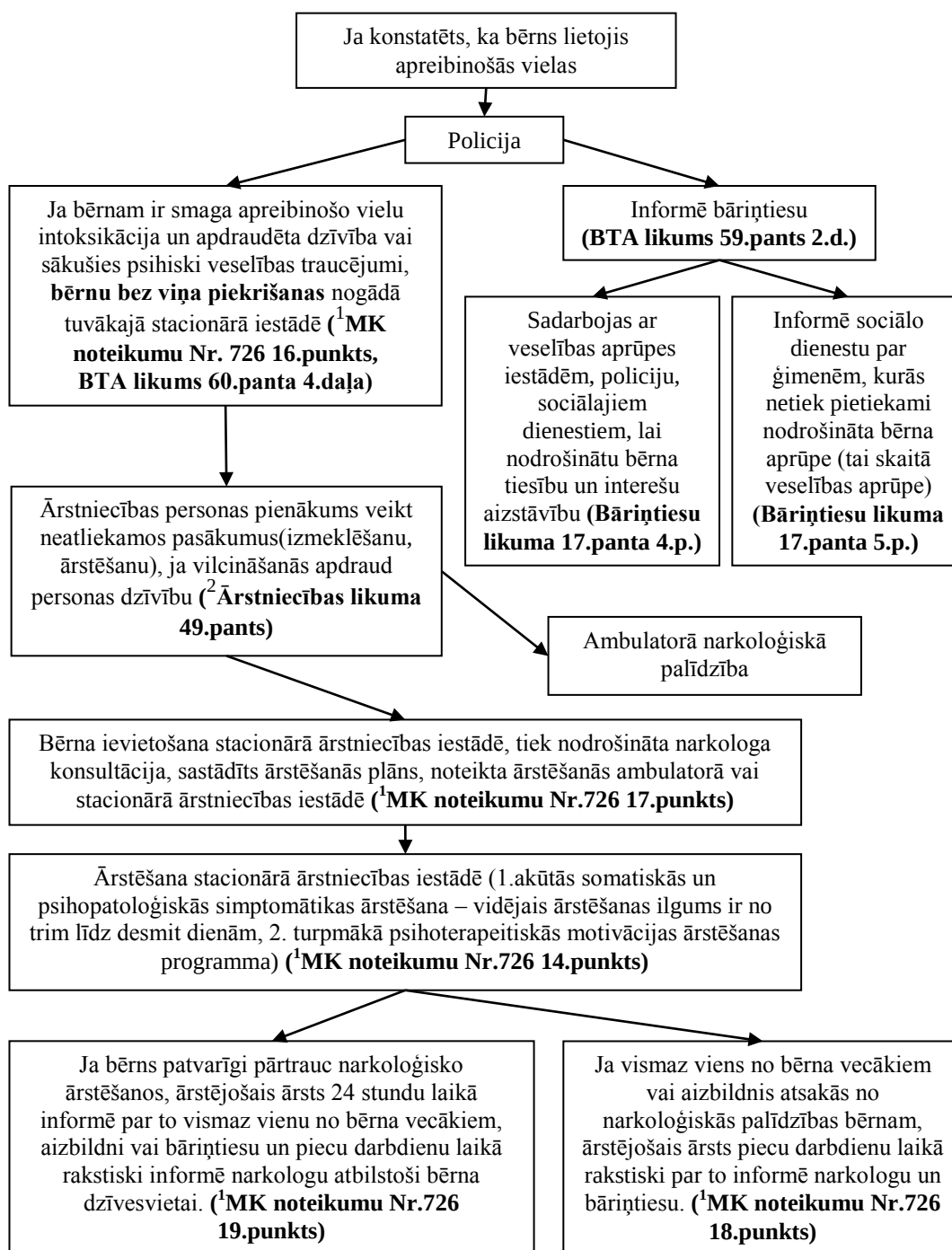
1. Bērnu nepieciešams uz klausīt (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).
2. Klases/grupas audzinātājs sazinās ar vecākiem, lai noskaidrotu iespējamo problēmas cēloni, uzaicina uz tikšanos.
3. Klases/grupas audzinātājs sadarbībā ar skolas atbalsta personālu un vecākiem izvērtē bērna individuālo problēmu cēloni:
 - 3.1. veselības problēmas;
 - 3.2. mācīšanās traucējumi;
 - 3.3. individuālas problēmas, kas saistītas ar attīstības vai traumatisko krīzi;
 - 3.4. citas iespējamās problēmas (piemēram, alkohola atkarība, delikventa uzvedība).

Kā viena no problēmām var būt bērna atkarība no alkohola vai narkotiskajām vielām. Kārtību, kādā nodrošināma bērna ārstēšana, ja konstatēts, ka bērns lietojis apreibinošās vielas skatīt attēlā Nr.2.

4. Klase/grupas audzinātājs vai atbalsta personāla pārstāvis bērna individuālo problēmu gadījumā piedāvā iespējamo palīdzību ģimenei un bērnam no skolas (piemēram, psihologa vai logopēda konsultācijas), vai arī informē par citām iestādēm un speciālistiem, kur ģimene var vērsties, lai saņemtu nepieciešamo palīdzību (ja vecāki nepiekrīt nodrošināt psihologa konsultācijas bērnam, tomēr skolas personāls uzskata, ka bērnam būtu nepieciešama konkrētā speciālista palīdzība, atļauju var dot bāriņtiesa).
5. Klases/grupas audzinātājs sadarbībā ar vecākiem un bērnu sastāda nepieciešamās palīdzības un atbalsta plānu (piemēram, rakstisku vienošanos par turpmāko rīcību).
6. Paralēli klases audzinātājs sadarbībā ar skolas atbalsta personālu, var pārrunāt ar klasi/grupu jautājumus, kas saistīti ar iecietību un izpratni dažādās situācijās, lai grupas/klasesbiedri nesāktu bērnu izstumt vai ignorēt.
7. Ja bērna vecāki atsakās sadarboties un neizrāda interesi par bērna problēmām, kā arī skola veikusi visas nepieciešamās darbības atbilstoši kompetencei, lai uzlabotu situāciju, skolas administrācija par problēmsituāciju nekavējoties ziņo bāriņtiesai un arī sociālajam dienestam (darbam ar vecākiem un bērnu var piesaistīt arī pašvaldības policijas pārstāvjus).
8. Ja ir iespējams, tad skola kopīgi ar bāriņtiesu vai sociālo dienestu organizē starpinstitucionālu tikšanos, kurā piedalās arī ģimene, lai vienotos par tālākajām darbībām.

Attēls Nr.2

Kārtība, kādā nodrošināma bērna ārstēšana, ja konstatēts, ka bērns lietojis apreibinošās vielas

¹ 16.12.2003. Ministru kabineta noteikumi Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības”

² izmeklēšanas darbībās obligāti nepieciešams ietvert analīžu veikšanu u.c. nepieciešamās procedūras, lai noteiktu cik un kādas apreibinošās vielas tikušas lietotas, piemēram, alkohols kopā ar toksiskām vai narkotiskām vielām utt

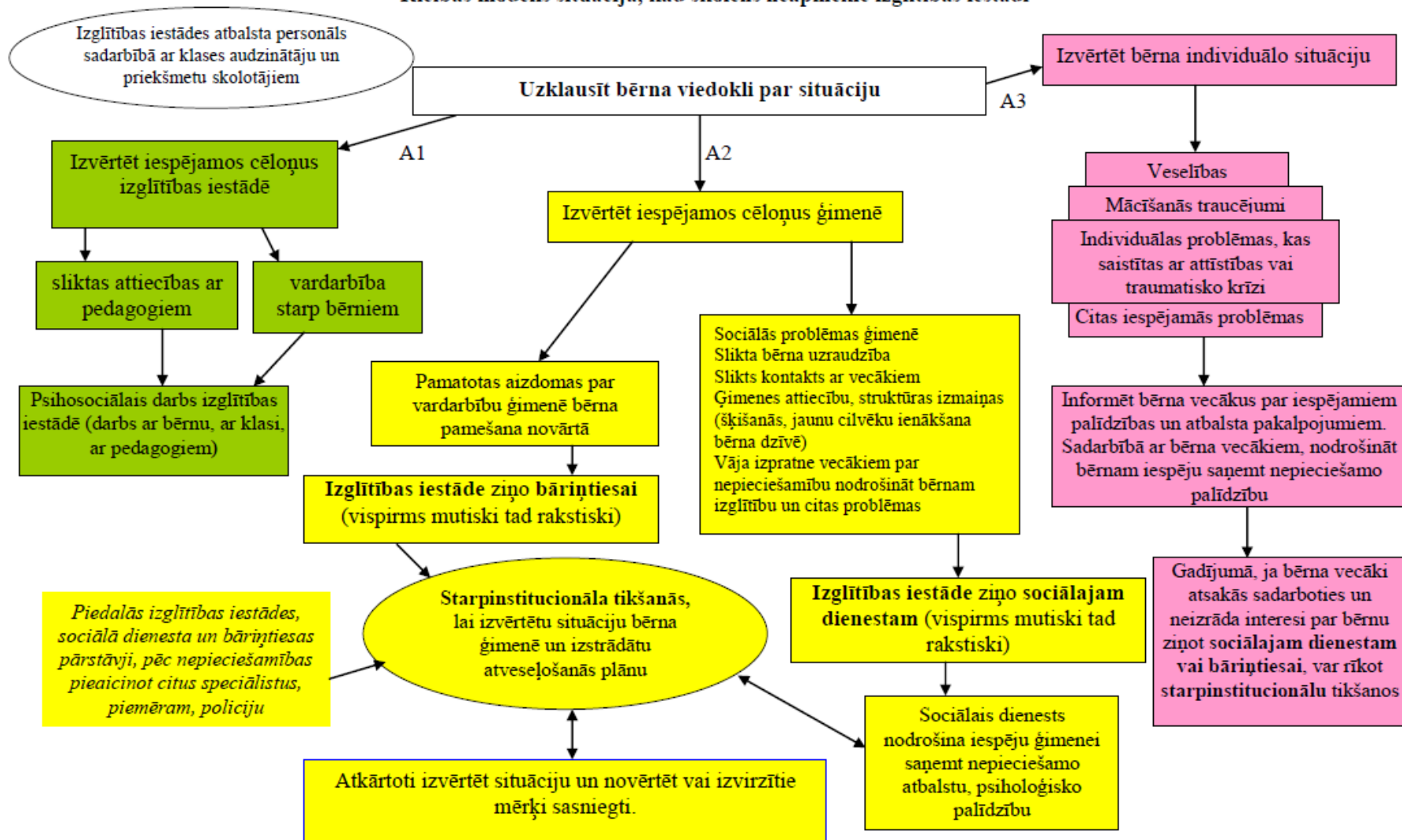
Situācija A3

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē skolu: Problēmas ģimenē

1. Bērnu nepieciešams uz klausīt (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).
2. Skolas atbalsta personāls kopā ar klases/grupu audzinātāju izvērtē iespējamās cēloņus ģimenē, ja nepieciešama papildus informācija klases/grupas audzinātājs var veikt mājas apmeklējumu.
 - Gadījumā, ja ir aizdomas par sociālām problēmām ģimenē, piemēram, slikts finansiālais stāvoklis, konfliktējošas attiecības, slikta bērna uzraudzība, ģimenes attiecību, struktūras izmaiņas (šķiršanās, jauna cilvēka ienākšana bērna dzīvē), vāja izpratne vecākiem par nepieciešamību nodrošināt bērnam izglītību. Šajā gadījumā skolas administrācija vispirms mutiski, tad rakstiski informē sociālo dienestu.
 - Gadījumā, ja ir pamatotas aizdomas par vardarbības faktu vai vecāku tiesību ļaunprātīgu izmantošanu pret bērnu nekavējoties, skolas administrācija ne vēlāk kā tajā pašā dienā vispirms mutiski, tad rakstiski informē bāriņtiesu un policiju.
3. Lai bērnam tiktu sniegta nepieciešamā palīdzība un nepieciešamais atbalsts skola var organizēt vai piedalīties starpinstitucionālās tikšanās kopā ar bāriņtiesas pārstāvjiem, sociālajiem darbiniekiem un piesaistīt arī citus speciālistus, piemēram, policiju.

Svarīgākais starpinstitūciju sadarbībā problēmsituācijas risināšanai ir izvirzīt vienotus mērķus, savlaicīgi, koordinēti un regulāri sadarboties ar citām institūcijām.

Rīcības modelis situācijā, kad skolēns neapmeklē izglītības iestādi

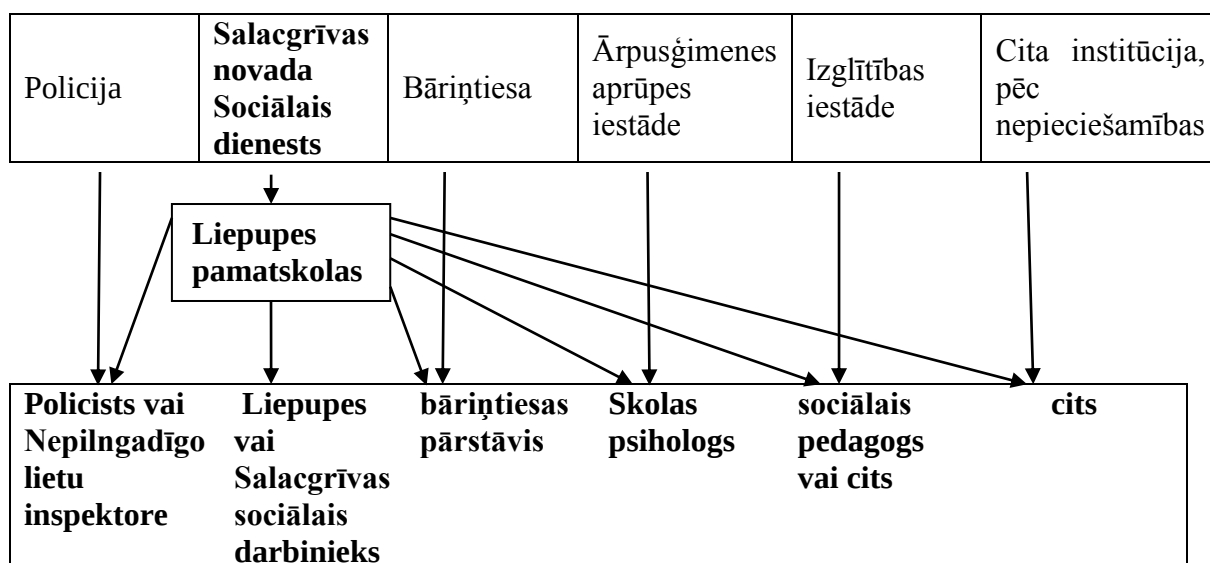
Situācija B.

Sociālais dienests saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu un nepieciešama nekavējoša iejaukšanās

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene regulāri lieto alkoholu un iespējams narkotikas, nerūpējas par četrus gadus veco bērnu, ģimenē bieži ir konflikti, kuros tiek pielietota fiziska vardarbība.*

1. Sociālais dienests **izskata informāciju**, kas par ģimeni ir pieejama dienesta datu bāzē, ja tāda ir. Nekavējoties veic dzīves apstākļu pārbaudi, pieaicinot bāriņtiesu un nepieciešamības gadījumā policiju. Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēts, ka pastāv apdraudējums bērna drošībai, dzīvībai un veselībai, tad gadījumā, ja līdzī nav bāriņtiesas vai policijas pārstāvji, nekavējoties tiek ziņots minētajām institūcijām un gādāts par bērna nogādāšanu drošā vidē. Par vardarbības faktu pret bērnu nekavējoties vispirms mutiski tad rakstiski jāziņo policijai.
Tālākās darbības, kas attiecas uz bāriņtiesas kompetenci tiek veiktas saskaņā ar situācijas D aprakstu bāriņtiesām.
2. Bērnām, kurš cietis no pretdieniskām darbībām sociālais dienests nodrošina sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu bērna dzīvesvietā vai rehabilitācijas institūcijā.
3. 15 dienu laikā, pēc bāriņtiesas priekšsēdētāja vai locekļa vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas, sociālais dienests piedalās starpinstitucionālā sanāksmē, lai kopīgi ar bāriņtiesu veiktu risku izvērtēšanu un salīdzinātu novērojumus par ģimeni (var tikt pieaicināti arī speciālisti no citām institūcijām).
4. Tiek uzsākts psihosociālais darbs ar ģimeni, tiek sastādīts rehabilitācijas plāns, noslēgts sadarbības līgums ar klientu, ģimenei tiek sniegti nepieciešamie sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība, ja ģimene piekrīt sadarbībai. Ja ģimene nepiekrīt sadarbībai, jāinformē bāriņtiesa.
5. Kamēr bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar institūcijas darbiniekiem veic pasākumus, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē, uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem vai, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērna aprūpi citā ģimenē. Darbs ar ģimeni turpinās un ik pēc 3 mēnešiem vēlama veikt atkārtotu risku izvērtēšana ģimenē.
6. Ne vēlāk kā pēc gada tiek sniegta rakstiska informācija bāriņtiesai par situāciju ģimenē, lai bāriņtiesa varētu pieņemt lēmumu par aprūpes tiesību atjaunošanu vai prasības sniegšanu tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu.
7. Arī pēc aprūpes tiesību atjaunošanas sociālais dienests veic regulāru ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi, lai novērtētu situāciju un nepieciešamības gadījumā sniegtu ģimenei sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību.

Attēls Nr.3

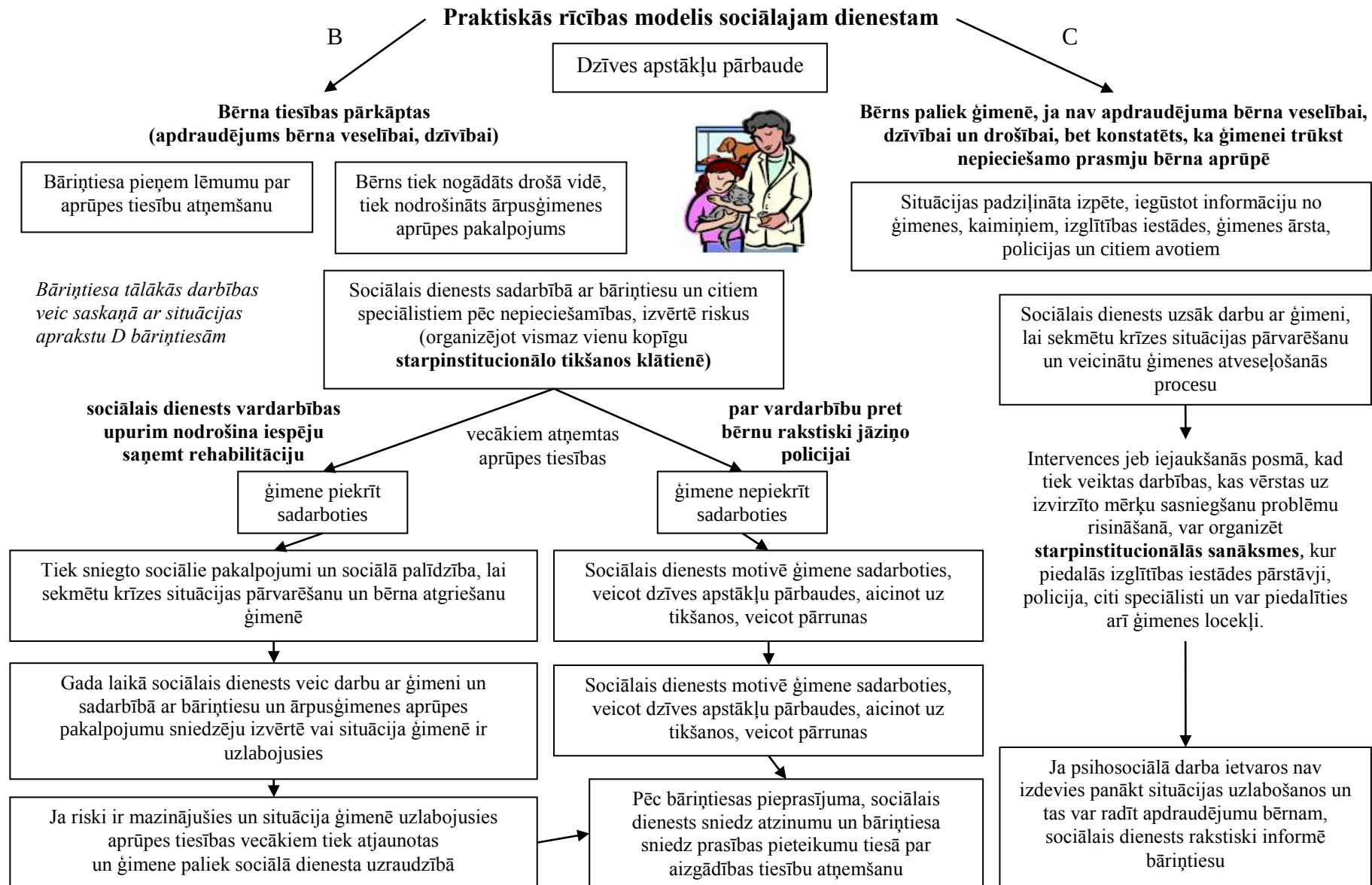

Situācija C.

Sociālais dienests saņem pirmreizēju informāciju par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē, taču nav apdraudējuma bērna drošībai, dzīvībai un veselībai.

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene mēdz lietot alkoholu, nerūpējas par diviem nepilngadīgiem bērniem pusaudžu vecumā, jo bērni bieži kļaiņojot.*

1. Saņemtā informācija nekavējoties jāpārbauda, jo lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību izskatāmas nekavējoties. Jāveic dzīves apstākļu pārbaude. Jāuzklausā bērnu viedoklis, jānovērtē paša bērna, ģimenes un vidē pieejamie resursi un šķēršļi.
2. Ja apdraudējums nav konstatēts, tomēr, izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērnu aprūpē un audzināšanā, vai ir nepieciešama cita veida palīdzība, piemēram, ārstēšanās no atkarību izraisošām vielām, vai sociālā palīdzība, sociālais dienests uzsāk darbu ar ģimeni.
3. Sociālais dienests veic situācijas un riska faktoru novērtēšanu, izvērtējot informāciju no ģimenes kaimiņiem, tuviniekiem, izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem. Izvērtējot riskus, var izmantot metodiskos ieteikumus „Riska faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs” (pieejami Bērnu un ģimenes lietu ministrijas mājas lapā www.bm.gov.lv)
4. Sadarbībā ar klientu tiek sastādīts rehabilitācijas jeb ģimenes atveseļošanās plāns, tiek slēgts sadarbības līgums, tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība un nepieciešamo resursu piesaiste, lai sekmētu krīzes situācijas pārvarēšanu un veicinātu ģimenes atveseļošanās procesu.
5. Intervences jeb iejaukšanās posmā, kad tiek veiktas darbības, kas vērstas uz izvirzīto mērķu sasniegšanu problēmu risināšanā, var organizēt starpinstitucionālās sanāksmes, kur piedalās arī ģimenes locekļi. Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir izvirzīt uzdevumus, ko katra no iesaistītajām institūcijām var veikt konkrētas problēmas risināšanā vai riska novēršanā. Šajā gadījumā starpinstitucionālās komandas vadītājs var būt sociālais dienests (sk. attēlu Nr.3).
6. Ja psihosociālā darba ietvaros nav izdevies panākt situācijas uzlabošanu un tas var radīt apdraudējumu bērniem, sociālais dienests rakstiski informē bāriņtiesu.

Situācija D.

Bāriņtiesa saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu un nepieciešama nekavējoties iejaukšanās

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene regulāri lieto alkoholu, regulāri konfliktē, nerūpējas par diviem nepilngadīgiem bērniem, bieži atstāj vienus un iespējams izturas vardarbīgi pret bērniem.*

1. Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju.
2. Bāriņtiesa izvērtē, kādus speciālistus iesaista dzīves apstākļu pārbaudē.
3. Dzīves apstākļu pārbaude, kurā tiek izvērtēts apdraudējums bērnu drošībai, veselībai un dzīvībai, tiek uzklauts bērnu viedoklis.
4. Ja dzīves apstākļu pārbaudē tiek konstatēta vardarbība vai cita veida apdraudējums, bērniem jānodrošina droša vide, bāriņtiesas priekšsēdētājam vai bāriņtiesas loceklim jāpieņem vienpersonisks lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu.
5. Bērni jānogādā drošā vidē, audžuģimenē, krīzes centrā vai nodrošinot cita veida ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu, kā arī nepieciešamības gadījumā jānodrošina iespēja saņemt ārstniecības pakalpojumus.
6. Par vardarbības faktu pret bērnu nekavējoties rakstiski jāziņo policijai.
7. Ja bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem, bāriņtiesa raksta sociālajam dienestam iesniegumu, lai bērnam tiktu nodrošināta sociālā rehabilitācija, bērns saņemtu nepieciešamo palīdzību un varētu atgūt fizisko un psihisko veselību un spētu integrēties sabiedrībā. Sociālais dienests nodrošina, lai bērns saņemtu attiecīgo pakalpojumu.
8. Bāriņtiesa un sociālais dienests veic situācijas un riska faktoru novērtēšanu², apkopojot informāciju no ģimenes kaimiņiem, tuviniekiem, izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem.
9. Piecpadsmit dienu laikā kopš vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas tiek rīkota starpinstitucionāla tikšanās, kuras laikā tiek apkopota informācija, kas iegūta ģimenes izpētes gaitā izvērtējot riskus. (piedalās sociālais dienests, ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzēja pārstāvis, var pieaicināt arī policiju un citus speciālistus, pēc nepieciešamības). Tikšanās ir būtiska, lai visas iesaistītās institūcijas varētu kopīgi novērtēt situāciju, lai lēmums būtu objektīvs un bērnu interesēm atbilstošs.
10. Piecpadsmit dienu laikā, ja nav iespējams atjaunot aprūpes tiesības, tiek pieņemts lēmums par ārpusģimenes aprūpi. Lemjot par ārpusģimenes aprūpi bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.
11. Pēc lēmuma pieņemšanas bāriņtiesa rakstiski sagatavo vēstuli attiecīgās pašvaldības sociālajam dienestam, lūdzot sniegt nepieciešamo palīdzību bērnu ģimenei.
12. Sociālais dienests uzsāk vai turpina darbu ar ģimeni, sniedzot nepieciešamos sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību, veic regulāru ģimenes uzraudzību.
13. Bāriņtiesa veic bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzību sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju.

² Bāriņtiesa veic riska novērtēšanu, aizpildot attiecīgas anketas un ņemot vērā noteiktus kritērijus, saskaņā ar 2006.gada 19.decembra Ministru kabineta noteikumos „Bāriņtiesas darbības noteikumos” noteikto. Arī sociālais dienests var izmantot minētās anketas. Kā palīgmateriālu, izvērtējot riskus, var izmantot metodiskos ieteikumus „Risku faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs” (pieejami Bērnu un ģimenes lietu ministrijas mājas lapā www.bm.gov.lv).

14. Ja bāriņtiesa pieņem lēmumu par aprūpes tiesību atjaunošanu, tiek sagatavota vēstule sociālajam dienestam, norādot konstatētos riskus ģimenē, lai sociālais dienests varētu veikt darbu ar ģimeni.

Situācija E

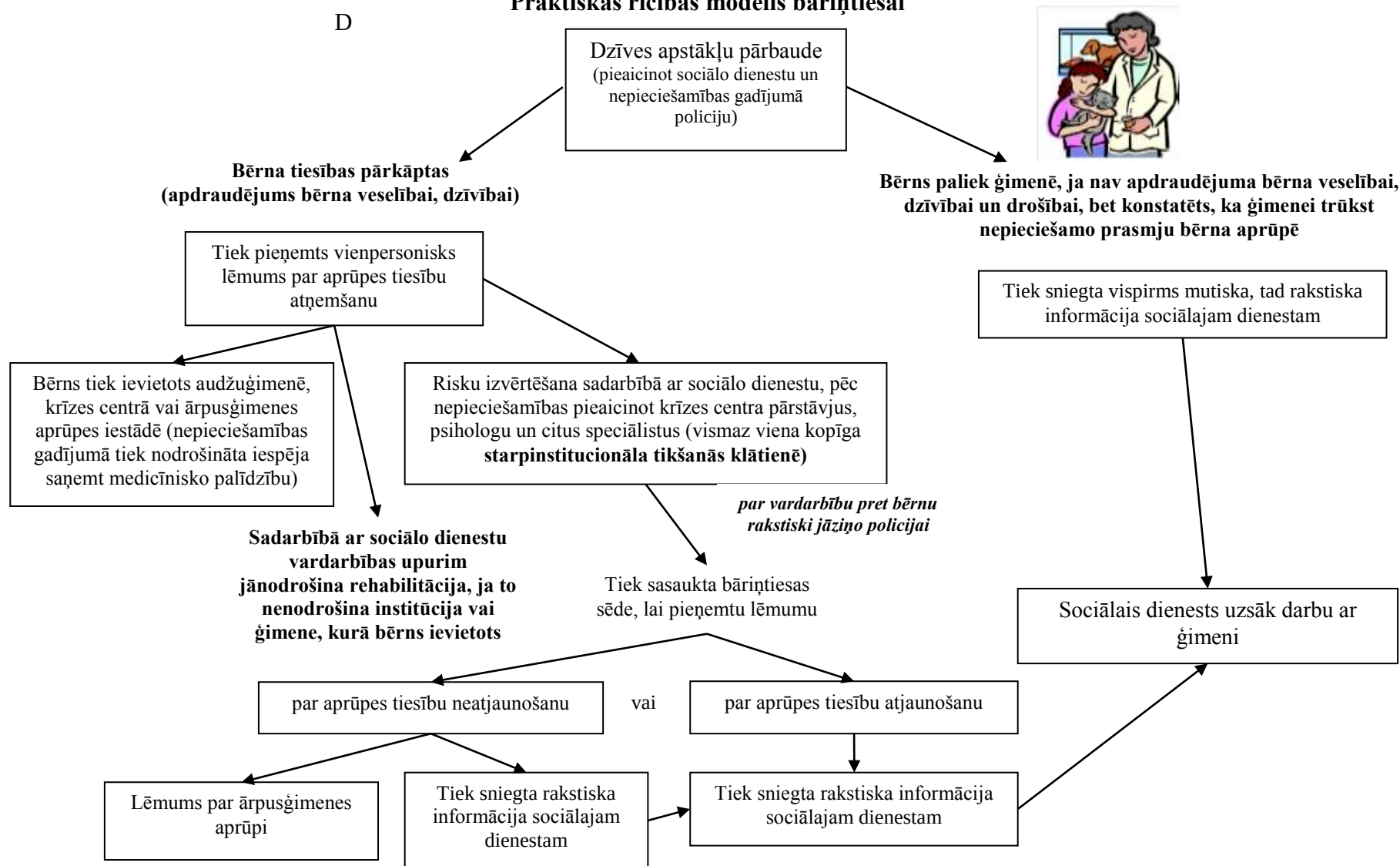
Bāriņtiesa saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu, taču nav apdraudējuma bērna drošībai, dzīvībai un veselībai

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimenē, kurā ir trīs nepilngadīgi bērni skolas vecumā, mēdz lietot alkoholu, bieži konfliktē.*

1. Saņemtā informācija nekavējoties jāpārbauda, jo lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību izskatāmas nekavējoties.
2. Notiek dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā pieaicinot sociālā dienesta pārstāvi. Tiek izvērtēts apdraudējumu bērna drošībai, veselībai un dzīvībai, uzklauts bērnu viedoklis, izmantojot novērtējumu par paša bērna, ģimenes un vidē pieejamiem resursiem un šķēršļiem.
3. Apdraudējums nav konstatēts, tomēr izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērnu aprūpē un audzināšanā.
4. Bāriņtiesa sagatavo vēstuli sociālajam dienestam, kurā norādīta informācija par ģimenes dzīves apstākļu pārbaudē konstatēto, ar lūgumu atbilstoši kompetencei veikt darbu ar konkrēto ģimeni.
5. Sociālais dienests uzsāk darbu ar ģimeni, sniedzot nepieciešamos sociālos pakalpojumus un palīdzību.

D

Praktiskās rīcības modelis bāriņtiesai

Audzināšanas programmas sagatavošanā izmantoti šādi normatīvie akti:

VJIC ieteikumi un audzināšanas paraugprogramma;

VJIC ieteikumi sadarbībai ar ģimeni;

BTA inspekcijas izstrādāts metodiskais materiāls par starpinstitucionālo sadarbību

Bērnu tiesību aizsardzības likums

Bāriņtiesu likums

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

Izglītības likums

Ārstniecības likums

2008.gada 8.septembra Ministru kabineta noteikumi Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību”

2006.gada 19.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”

2003.gada 16.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības”